СЛОВО Просвіти

Без мови немає нації!

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

45 (734), 14—20 листопада 2013

Відкрився XIV Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика (читайте 16-ту сторінку)

ЕКСКЛЮЗИВНЕ ІНТЕРВ'Ю НАШІЙ ГАЗЕТІ

6-7

ЯКИМ БУТИ МУЗЕЄВІ №1?

10-11

Російська матриця: шовінізм учора, сьогодні, завжди

Володимир ВОЙТЕНКО,
професор

Росія може бути наддержавою, політичною потугою першої величини лише разом з Україною. Без неї вона автоматично переходить до другої політичної ліги. Здається, вже не лишилося засобів, за допомогою яких північна сусідка ще не намагалася заманити Вкраїну в свої візантійські обійми. З огляду на підготований одним із московських каналів телепроект "Развод по-украински" (п'ять разів на тиждень), легко прогнозувати розмови ще про низку проблем, які чекають Україну після підписання угоди у Вільнюсі. Цей чинник довгостроковий, і в ньому багато складових — від привласнення нашої історії до експлуатації радянських міфологем. У Москві набирають актуальності розмови про приналежність Криму і віднайдених русинів у Закарпатті. Базікання про русинів (і взагалі "соотечественников", що постійно живуть поміж нас) наштовхує на роздуми про те, що свого часу відбувалося довкола німецькомовного населення Чехословаччини (хоч мешканці Судет ніколи не жили в складі німецької держави). У лютому 1938 р. Гітлер звернувся до рейхстагу із закликом "звернути увагу на жахливі умови життя наших німецьких братів у Судетах". Далі були Мюнхен і війна.

Фашизм — це стадія, що наступає після того, як комунізм виявився ілюзією.
Пітер Друкер, *економіст і публіцист (США)*

1.

Ситуація у сьогоднішній Росії є плодом зусиль влади й суспільства (а не результатом насильства узурпатора). Консенсусу досягнуто на основі соціокультурної єдності. Влада й суспільство позиціонують-ся, відкидаючи інтелектуальні ускладнення, ціннісні пошуки, рефлексію і роздуми над майбутнім. День пройшов — і добре. Московський історик і публіцист Д. Шушарін, трактуючи проблему, пов'язану із заворушеннями в Бірюльово, підіймається до узагальнень щодо "російської матриці", якою вважає стабільну сукупність державницьких і етнопсихологічних орієнтацій (День, № 192, 2013). Немає відмінності між добром і злом, є лише зіставлення невдах і переможців. Для Росії це пряме продовження табірних традицій, з поділом людей на фраєрів (лохів) та блатних (власне людей). А принцип "день пройшов — і добре" формулюється по-іншому: помри ти сьогодні, а я завтра. В зовнішньому світі це означає, що тим своїм сусідам, яких Росія вважає "генетично близькими" і "малими росіянами", нав'язується певна модель державної влади й тип політичної культури. Перше — розрив тих, хто вважає себе опозицією, з традиціями російського демократичного і правозахисного руху. Друге — конвергенція влади і опозиції, влади і суспільства в найважливішій сфері — ціннісній. І це не лишає місця опозиції демократичній, модернізаційній. Влада і суспільство тепер (не вперше) змагатимуться в дикості, в більшому чи меншому варварстві.

Так уже було, але зараз культура ця позбулася демократичних цінностей, витіснених націоналізмом і шовінізмом, пише Д. Шушарін. Деградація йде скаженими темпами. Погроми здійснюються кількома сотнями організованих бойовиків, але преса висвітлює це як народне обурення. Влада бореться не з погромами, а з мігрантами. Цитую: *"Російська інтелігенція припустилася помилки, яку не можна пробачити. Вона почала пошуки причин ірраціональної ненависті в предметі ненависті, а не в особливостях того, хто ненавидить.* ***Російська інтелігенція дозріла для моральної підтримки російського нацизму. Саме підтримка інтелігенції і середнього класу зіграла вирішальну роль у приході Гітлера до влади****". Зупинити це неможливо. Це органічний процес. Одним із його парадоксів є те, що на зміну нинішній еліті прийде та молодь, яка нині в опозиції. Роль* ***путінюгенда*** *ще нещодавно відводилася молодіжним рухам, що створювалися Кремлем. Однак вони виявилися штучними. Справжнє політичне загартування пройшла нинішня молодь епохи Бірюльово. Це ті, на кого з надією дивилася демократична опозиція. Проте саме вони будуватимуть Росію за планом Путіна".* Додам: хоч ніколи не переберуть на себе назву "чорна сотня", саме чорносотенним традиціям відповідає і відповідатиме їхня роль.

Маю в архіві вирізку з "Известий" під назвою "За что не любят русских" (1999, № 54) Її автор, московський інженер Г. Кузнєцов, пише просто: *"Сьогодні* ***русские*** *щиро не розуміють, за що їх не люблять ті, до кого вони ставилися зверхньо і називали "жиды", "чурки", "черные" "хохлы", "чухонцы", "чучмеки"... Та за колишнє національне приниження, за шовінізм і не люблять! Про це мусять пам'ятати всі, хто рве на грудях сорочку, кричавши про русофобію".* Nec plus ultra, казали давні римляни, додати нічого не можна. Проте — ким є 148 начебто українських народних депутатів, які звернулися до польського Сейму з проханням визнати події, пов'язані з Волинською трагедією, актом геноциду. Сейм зробити це відмовився, але ким **насправді** є ті 148? Про **таких** можна багато дізнатися, взявши до рук книгу "Украинское движение", вперше видану під псевдо А. Ц. у середині 20-х років минулого століття. Коментар до цього опусу під назвою "Украинский и белорусский сепаратизм" написав російський філософ Ніколай Лосскій 1958 р. Філософських поглядів його не торкатимемося, а про свою національну самоідентифікацію він розповідає так: "Я сам белорус, родившийся в Двинском уезде Витебской губернии. Сознание того, что белорус есть русский, мне хорошо знакомо. Называние себя белорусом имеет географическое значение, а этнографически для белоруса естественно сознавать себя русским". Амінь.

Повертаючись до твору А.Ц., закликаю шановних читачів підготуватися до зустрічі зі злісним невігласом, брехуном і провокатором, але — до зустрічі корисної: маємо можливість дізнатися все про "російську матрицю" та її адептів. Почнемо з невеликого фрагмента: "Украинцы — это особый вид людей; украинец не чувствует себя русским, отрицает свою русскость, ненавидит русское. Обыкновенно это семинаристы (слухачі вчительських семінарій, що готували викладачів для початкової школи — *В. В.*), народные учителя, кооператоры и подобные представители сельской полуинтеллигенции, распропагандированные из Галиции. Как же понять, что русские ненавидят свою русскость как что-то чуждое и отвратительное? Это странное явление может быть объяснено только из учения о расах". Поняття про раси є невід'ємним розділом антропології та антропогенетики, проте це не стосується расистських (шовіністських, нацистських збочень), один із зразків яких демонструє А.Ц., у цій царині не поступаючись Гітлерові та його вченій челяді. Читайте, товариство (не хочу таку маячню перекладати на українську — хай зберігає натуральний сморід).

Продовження на стор. 2

“Марко Проклятий” містить у собі колізії, що висвітлюють одвічні й довічні сутінки людської душі”.

Російська матриця: шовінізм учора, сьогодні, завжди

Закінчення.
Початок на стор. 1

“Население Южной России в расовом отношении представляется смешанным. Русское в своей основе, оно впитало кровь племен тюркского происхождения. Хазары, печенеги, такие народцы, как торки, берендеи, ковцы, половцы, татары, черкесы — все эти племена оставили след в физических и психических особенностях южнорусского населения. Знакомясь с деятелями украинского движения, начиная с 1875 года, мы вынесли впечатление, что “украинцы” — это особи, уклонившиеся от общерусского типа в сторону предков тюркской крови, стоявших в культурном отношении значительно ниже русской расы. Среди наблюдавшихся нами “украинцев” такие типы составляли подавляющее большинство. По новейшим исследованиям немецкого антрополога Бурге-Вафиддингена, в низших расах воплощаются духи низших душевных качеств; понятно, почему “украинцы” отличаются тупостью ума, узостью кругозора, глупым упрямством, крайней нетерпимостью, гайдамацким зверством и нравственной распущенностью. Такие свойства низшего духа присущи украинскому святому и пророку Тарасу Шевченко. Поэзия его действует на души не возвышающим, а понижающим образом. Она не смягчает их, не облагораживает, не вызывает нежных чувств, а напротив, огрубляет, развращает, озверивает”.

Винятково талановита “русская раса” — це комічно, коли йдеться про академічний підхід до проблеми. Проте “пивний путч” Гітлера 1923 р. теж був як фарс; через 10 років провідні актори тієї вистави стали до влади. Свого часу Юрій Мєшков у Криму дуже нагадував клоуна, проте втрата півострова Україною поступово набирала відтінок реальності. Ігор Марков та його “Родіна” не сприймалися як щось, варте уваги, але хіба за десять років їхньої діяльності дотепна і розкута “канонічна” Одеса не стала містом агресивно-смердючим (як, скажімо, Сєвєродонецк у свій “зоряний час”)?

Повернемося до А.Ц. і його твору. Торкнемося публікацій відомого антрополога В. Алєксєєва з Московського інституту етнографії ім. Миклухо-Маклая, **датованих 1960-м роком**. Московський учений міг надрукувати те, що ні за яких умов не побачило б світу в Києві (на радість “буржуазним націоналістам”). Отже: “Ознаки південної середземноморської гілки європеоїдної раси в українців сильніші, ніж у росіян і білорусів. Це реабілітує **давній висновок** про особливості українців у порівнянні з іншими східнослов’янськими народами. Порівняння сучасного і середньовічного населення Росії, Білорусії та Вкраїни свідчать, що антропологічні відмінності, які віддзеркалюють уплив фінського субстрату, є чіткими на просторах Росії, меншими в Білорусії — і сходять нанівець на території України. Іншими словами, середньовічні слов’яни України не долучили до себе етнічних груп, що мали монголоїдну домішку і говорили на фінських мовах. Антропологічний тип українців склався на основі літописних полян; дуже ймовірними в формуванні українців є антропологічні особливості літописних древлян і сіверців”. Згаданий вище “давній висновок” належить академіку Санкт-Петербурзької імператорської академії наук О. Шахматову, авторитет якого в ученому світі був незаперечним: “Ми мусимо рішуче відкинути тезу про те, що древню Київщину заселяли предки не сучасних малоросів, а інших народностей. Шукати в XI—XII ст. біля Дніпра великоросів є марна справа, бо **великорусская народность происхождения нового”.**

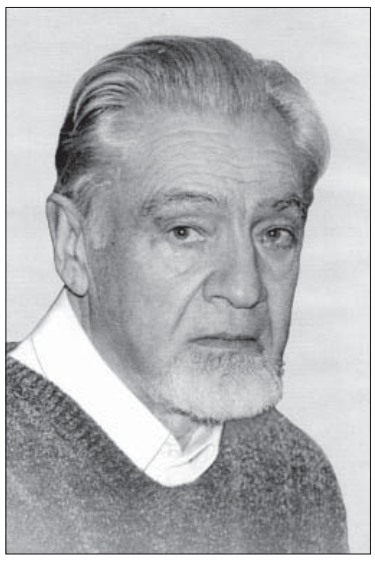

Володимир Войтенко

2.

У першому розділі говоривши про тези, що узагальнюють світогляд того, хто заховався під псевдо А. Царинний, мушу детальніше торкнутись окремих позицій запропонованої ним брехливої енциклопедії українофобства.

“**Полтавщина доказала, что она русская,** взлелеяв гений Гоголя, синтез главнейших ветвей русского народа и вытяжки духовных соков малорусской отрасли”. Біля одра Росії, “выздоравливающей от гнилостного отравления иудейским марксизмом”, Гоголь, на думку А.Ц., посяде місце духовного лікаря. Важко зрозуміти, що означає ця фраза. Коли йдеться про характерний для Гоголя (а також для Достоєвського і багатьох письменників меншого калібру) “автоматичний” антисемітизм, то це віддзеркалює загальноімперську ксенофобію. На цьому тлі Полтавщина вирізняється тим, що “взлелеяла” Василя Нарі(є)жного. Написавши перший у російській літературі роман, цей вихованець гімназії при Московському університеті дав (без публіцистики, в спокійному реалістичному стилі) взірець людських взаємостосунків між християнином і юдеєм, що дуже не сподобалося цензурі та тодішнім “органам”.

“**Покровители Шевченко в Петербурге** принадлежали к либеральным кругам. Указывая на него, они могли говорить: смотрите, сколько талантов рассеяно в толще крепостного крестьянства”. Російське освічене суспільство, бідкається А.Ц., не знало справжнього Шевченка, бо приятелі поета прикрашали його образ. Лише поступово стала очевидною “звірина личина” поета, його ненависть до Бога (брехня — *В. В.*), до царя (правда — *В. В.*), до будь-яких виявів громадянської та майнової нерівності. А головне, “начало украинскому движению, стремлению к отделению “украинского народа” и созданию для него особого языка, отдельной литературы и самостоятельной государственности, — положило Кирило-Мефодиевское братство”. Маємо чим пишатися, товариство: і братство, і братчики (Шевченко передовсім) — передові люди свого часу. Ідея про самостійні слов’янські держави та їхню добровільну й рівноправну (кон)федерацію є з усіх точок зору шляхетний проект. Єдиний недолік його — практична нездійсненність через існування “європейського жандарма” візантійсько-ординсько-прусського гарту.

А.Ц. журиться — історія, мовляв, здійснила “главнейшую идею братчиков относительно словянских государств: теперь существуют Царство Болгарское; Королевство Сербов, Хорватов и Словенцев; Республики Польская и Чехословацкая. Оказалась порабощенной Россия, и кем же? Иудеями! На месте бывшей России пышно расцвело отвратительное иудейское государство”. Про те, що російський більшовизм/комунізм має не юдейське, а “домашнє” етнопсихологічне походження (“матрицю”), багато і розумно писав Ніколай Бєрдяєв (до слова, колишній киянин).

Початок українського руху в Галичині можна датувати 1868 роком, слушно пише А.Ц.; у Львові було засноване товариство “Просвіта”, з метою розповсюдження книг для народу, написаних мовою Тараса. Полтавщина довела, що вона “нерусская”: 1872 року колишній Кирило-Мефодіївський братчик Д. Пільчиков привіз із Полтави 1000 австрійських гульденів для організації товариства ім. Т. Г. Шевченка. В співробітництві з Товариством зійшла зоря М. П. Драгоманова. Що в тексті далі? Чергова з’ява улюбленої теми: “Драгоманов увлекся учениями немецких иудеев. Тут мы подошли к критическому моменту украинского движения — приняв марксизм, оно могло называться украинским лишь потому, что действовало в малорусской среде”. Крапка, абзац, а малошановний автор, пардон, бере за бороду М. С. Грушевського.

Майбутній очільник Центральної Ради, закінчивши гімназію в Тіфлісі, навчався в Київському університеті. Написав на медаль свій перший твір “Історія Кієвской земли”, що відразу поставило молодого вченого на високий щабель у товаристві істориків. Але А.Ц. бачить проблему: чому Грушевський вибрав львівську кафедру, надавши їй перевагу перед широкою дорогою, “какая могла открыться ему в России? Менее всего уместно допустить, что выбор сделан в порыве увлечения любовью к неньке-Украине”. А чому, власне, “менее всего”? Подальше життя М. С. Грушевського дає підстави саме для такого трактування, проте сволота-публіцист знає куди гне: робить із вченого зрадника та міжнародного шпигуна: “...он обязался проводить в жизнь выработанную в Вене программу, имевшую в виду втянуть Левобережную Малороссию в сферу влияний Австро-Венгрии. Согласие принять такого рода поручение сулило немало житейских выгод”. На що натякає провокатор — на гроші, апартаменти, курорти, жінок? На все — і ні на що, це ознака кваліфікованого брехуна.

Торкаючись наукової роботи М. С. Грушевського та його публікацій українською мовою (а якою ж іще?), знавіснілий публіцист кидається вусібіч, зокрема на вчених свого отечества: “Члены Российской Академии наук не только не сочли нужным выступить против лженауки Грушевского, но покрывали его своим авторитетом”. Маю приємність назвати поіменно чесних науковців: академіки Корш і Шахматов, професори Мякотін і Корсаков (Петербург, Казань), “не говоря уже о таких украинофильствующих” професорах, як Багалій і Сумцов (Харків). А тепер — улюблена тема шовініста: “Выработано было молчаливое соглашение открыто не говорить правду об иудеях, готовивших разгром России”. А сам М. С. Грушевський (мало того, що українець) у київському університетському середовищі знайшов собі однодумця й співробітника в особі професора російської мови і словесності В. Н. Перетца; бувши “петербуржцем еврейского происхождения”, той став завзятим українцем, друкувався в Записках товариства Т. Г. Шевченка і “распространял идеи украинского движения между студентами”. Далі брехун утрачає почуття реальності. Відомо, що в травні 1914 р. ерцгерцог Франц Фердінанд скликав нараду за участю австрійських і німецьких міністрів та імператора Вільгельма. Так ось: “На это совещание в качестве экспертов вызваны были Грушевский и Перетц”. Зрозуміла річ — два професори, українець і єврей, такого нарадили учасникам наради, що ті через кілька місяців оголосили війну Росії. Відтак Перша світова війна “была вызвана тайными силами, преимущественно еврейскими”; політики не здогадувалися, що доля їх імперій “предрешена сверхправительством Сиона”, а мирний договір України з Антантою “являлся исполнением давно задуманного плана”. Якщо йдеться про революцію 1917 р. в Росії, то — окрім матеріального збагачення — “целью иудеев было истребление умственных сил русского народа”. На тлі цієї маячні рейхсміністр пропаганди д-р Геббельс вже не здається неперевершеним майстром дезінформації. У східнослов’янській темі його конкурентом можна вважати А. Царинного (А. В. Стороженка, 1857-?). Він — етнічний українець, а “по факту” — хахол і російський шовініст. NB: до Царинного не має стосунку письменник Олексій Петрович (Олекса) Стороженко (1806—1874); весь вік “служивши цареві” у війську, він писав, сказати б, сьогоднішньою українською мовою; його “Марко Проклятий” містить у собі колізії, що висвітлюють одвічні й довічні сутінки людської душі, але це вже інша тема.

3.

Завершуючи розмову про Царинного-Стороженка, скористаюся двома його короткими “перлами” ідіотично-анекдотичного характеру: 1. малорусы — самые настоящие русские, вековечные русские; 2. Екатерина Вторая допустила историческую ошибку: согласилась на передачу Австро-Венгрии Галиции и Буковины, оставляя незаконченным собирание русских земель.

Сподіваюся, зацікавлені особи з яничарською самоідентифікацією вибачать нелюбому їм українському народові схильність до кропив’яного гумору — зокрема, прислів’я “Дурний піп — дурна його молитва”.

Отже, переходимо до свіженької (на прекрасному папері, з кольоровими ілюстраціями) монографії акад. П. П. Толочка “Украинцы в России”. Уже на першій сторінці прочитавши про “нерушимую дружбу двух родственных народов”, а далі про те, що СРСР є “величайший мировой социалистический эксперимент”; про те, що “мы развалили” велику й величну країну “не без подсказки западных наставников”; про те, що “величайший эксперимент” пішов прахом не через економічну імпотенцію, а внаслідок того, що погані дядьки в “беловежской пуще, разгоряченные крепкими напитками, объявили о его роспуске”, — прочитавши це та багато подібного, я зрозумів: акад. П. П. Толочко хворіє на ЗС-синдром. Як правило, в людей старшого віку ця хвороба є невиліковною. Цитую філософський довідник (1983 р.), замінивши абревіатурою ЗС (затяті “совки”) камуфляжний термін “советский народ”. Отже: “ЗС — нова інтернаціональна спільність людей, які мають єдину за соціалістичним змістом і багатоманітну за національними особливостями культуру і спільну мету — побудову комунізму. Зростання інтернаціональних рис у національній культурі свідчить не про те, що національне начебто стає жертвою інтернаціонального, а про те, що збагачується саме поняття національного. Представники будь-якої нації СРСР вважають себе ЗС, що віддзеркалюється передовсім у почутті їх загальнонаціональної гордості”.

Акад. П. П. Толочко — “передовсім”. Хоч цитований довідник обіцяє повне злиття націй лише в зрілому комунізмі, ЗС-академік уже “злився” настільки, що вибірково втрачає пам’ять: голодомори й винищення інтелігенції — це “украинцы в России”, але жодного посилання на ці трагедії в книзі немає, бо автор захлинається від благодаті. Багато уваги приділивши постаті Т. Г. Шевченка (винятково російськомовним текстам повістей і щоденника), акад. П. П. Толочко резюмує: “...следует сказать, что его творчество было связано не только с Россией, но и с Украиной, Казахстаном”. Що це — дитяча хитрість чи старечий маразм? Повісті для заробітку, написані атраментом, затьмарюють написані кров’ю вірші? Заслання в Орську фортецю — це “связь с Казахстаном”? Де бодай півслова про Кирило-Мефодіївське братство — блискучий епізод з історії “украинцев в России”?

Останні 5 сторінок книги (“Русский мир и Украина”) за смиканням авторської логіки нагадують прислів’я про вужа на гарячій сковороді. Сяк-так усе можна резюмувати за допомогою трьох тез: 1. алілуя московському попу Кірілу за ідею; 2. плакати “хочеться від того, що “1150-летие Российской государственности” не стало загальносхіднослов’янською подією, а не отмечено так, как в 1862 г.”; 3. все звелося лише до популяризації в Україні історії та культури Росії, а цього недостатньо для реалізації “продуктивной идеи под названием “Русский мир”.

Щиро раджу акад. П. П. Толочкові взятися до роботи над новим твором “Чеченці в Росії”; матиме свідчення Л. Толстого (“Хаджи-Мурат”, гл. XVII): “Садо уходил в горы, когда русские подходили к аулу. Вернувшись, нашел свою саклю разрушенной. Сын его, красивый, с блестящими глазами мальчик, был привезен мертвым к мечети. Он был проткнут штыком в спину. Вой женщин слышался во всех домах. Фонтан был загажен, так что воды нельзя было брать из него. Так же была загажена и мечеть. О ненависти к русским никто не говорил. Это была не ненависть, а непризнание этих русских собак людьми...” Чи доводилося вам, пане академіку, читати поему Т. Г. Шевченка “Кавказ”?

Володимир ВОЙТЕНКО

“Потреба єдності є духовним запитом віруючих християн-українців”.

«Потреба єдності є духовним

Ексклюзивне інтерв’ю Глави УГКЦ, Верховного Архиєпископа Києво-Галицького Блаженнішого митрополита Святослава Шевчука газеті «Слово Просвіти»

— Ваше Блаженство, хоч від освячення Патріаршого Собору УГКЦ минуло понад два місяці, проте хотів би розпочати розмову від тієї події. Як свідчать давні літописи і хроніки XIX сторіччя, побудова великих храмів — знакова подія у тогочасному житті. Тож смію припускати, що за 2—3 покоління освячення патріаршого храму УГКЦ у столиці України також сприйматиметься як знакова подія нашого часу. Яким, на Вашу думку, буде місце патріаршого собору (в розумінні установи) УГКЦ у духовному житті української нації?

— Вичерпно на це запитання зможемо відповісти лише з плином часу. Проте вже нині можна сказати, що 18 серпня 2013 року ми пережили унікальну історичну подію, котру в нашій Церкві святкуватимемо щороку 18 серпня. Запровадження такої нової традиції відбулося на основі рішення Синоду нашої Церкви.

Патріарший собор Воскресіння Христового є символом-знаком воскресіння нашої Церкви. Вона мала складну історію[1]. Я, як і мої попередники, за кожної нагоди наголошую, що не можна забувати: це Церква Володимирового Хрещення. Ця Церква народилася у водах Дніпра, на берегах[2] якого нині збудовано патріарший собор УГКЦ. У радянський час цю Церкву намагалися тотально знищити, викреслити зі свідомості української нації. Попри всі ці намагання Церква волею Божою відродилася. Розуміючи, що в цьому був великий промисел Божий, новий храм названо собором Воскресіння Христового.

Багато сторонніх спостерігачів наголошують, що собор збудовано на лівому березі Дніпра, вбачаючи у тому знаковий момент. Висловлюється сподівання, що Собор, місце під будову якого надали на лівому березі, стане символом єдності й української Церкви, й української нації. Одне її тіло впродовж віків розрізали різні ріки — то Збруч, то Дніпро. На жаль, і нині багато хто говорить про Правобережну та Лівобережну Україну, хоч усі ми діти одного народу.

Не забуваймо також, що українська нація присутня на всіх континентах світу. Нині, як ніколи раніше, наш народ потребує осердя, яке було б центром тяжіння українського світу та центром єднання усіх українців, незалежно від місця проживання та конфесійної належності. Тому гаслом, яке спонтанно народилося у процесі підготовки до освячення Собору, були слова: “Собор єднає всіх”.

— Дай Господи, аби ці слова стали пророчими. Чи під час підготовки до освячення собору та самого освячення були якісь події, які потребують особливого наголосу?

— При нагоді освячення собору та відзначення 1025-річчя Хрещення України відбулася всецерковна проща до Патріаршого Собору. Була й третя нагода для такої прощі — проголошений нашою Церквою Рік віри. У ті дні до Києва приїхали понад 20 тисяч прочан з усього світу. Я особисто зустрічався з окремими групами з Аргентини, Бразилії, США, Канади, багатьох країн Європи, з Росії, Казахстану, Білорусі. Це була подія загальнохристиянського масштабу, яка вийшла далеко за рамки Греко-Католицької Церкви. Святіший Отець Франциск надіслав свого особистого легата — архієпископа-емерита Вільнюса кардинала Бачкіса. Приїхали президенти єпископських конференцій США, Канади, представники польського та німецького єпископатів, усіх східних католицьких[3] Церков Європи. Для нас дуже символічним моментом була присутність ординарія для греко-католиків у Росії владики Йосипа Верта та очільника Греко-Католицької Церкви Білорусі, отця архімандрита Сергія Гаєка. У ті дні ми бачили те, що матиме влив на майбутнє всього християнського світу, незалежно від країни, обряду чи конфесії.

— Присутність таких осіб на святі УГКЦ — це вияв поваги до УГКЦ, вияв поваги до держави української нації чи просто відзначення історичної події 1025-річчя Хрещення Руси-України?

— Я таке високе представництво на святі сприймаю як вияв поваги до воскреслої Церкви. УГКЦ є нині потужним чинником церковного буття далеко за межами тільки одного народу й однієї країни. На наше свято освячення патріаршого храму УГКЦ прибули римо-католицькі владики з тих країн, де українці, об’єднані навколо своєї Церкви, є вагомим суспільним чинником. Присутність таких осіб — визнання ролі й місця УГКЦ у глобальному вимірі.

— Чому для відзначення свята 1025-річчя Хрещення Руси-України УГКЦ обрала 18 серпня, а не останню неділю липня, коли ювілей відзначали православні Церкви? Це було пов’язано з технічними або організаційними причинами чи, можливо, були якісь інші нюанси, на яких не наголошували?

— Наші владики пригадали, що пам’ять про хрещення Руси-України з давніх-давен ми пов’язували з днем відзначення пам’яті маккавейських мучеників — 14 серпня. Коли ця традиція прийшла до нашої Церкви, правду кажучи, я не знаю. Цього дня починається Успенський піст і випадає так зване августівське водосвяття. Якраз це водосвяття зберегло старовинну київську традицію спогадування події Хрещення Руси-України. Ухвалюючи рішення про дату відзначення ювілею Хрещення, ми виходили з глибокого осмислення традиції нашої Церкви. До цієї дати я скликав черговий Синод єпископів нашої Церкви, який відбувався у Києві. У першу неділю після цієї дати відбулося освячення патріаршого собору.

— Нині і в УГКЦ, і в православних Церквах нам нагадують, що ми вийшли з єдиної Володимирової купелі. У чому головна причина, що Церква, себто діти однієї купелі, надалі є поділеною? Не тільки під час приїзду в Україну святішого отця 2001 року, а й нині багато церковних і суспільно-політичних діячів нерідко УГКЦ називають “Галицькою церквою”, яка входить на чужу “канонічну територію”. Це робиться від незнання історії чи це звичайна політична спекуляція з того ж розряду, що й “твердження” про українську мову як про “австрійський політичний проект”?

— Коли йдеться про єдину, але поділену Київську Церкву, то мусимо пам’ятати, що ці поділи є наслідком, я б сказав, історичних шрамів на тілі нашого народу. Кожний поділ мав свій історичний контекст і свої причини. Нині є, практично, 4 Церкви, які мають коріння у хрещенні святого рівноапостольного князя Володимира. Це наша Церква, Українська Православна Церква, яка перебуває у єдності з Московським Патріархатом, Українська Православна Церква Київського Патріархату. І не забуваймо про Українську Автокефальну Православну Церкву.

Коли говоримо про ті гілки київського християнства, то ми де-факто говоримо, я б сказав, про певні історичні виміри єдиного тіла. Мій попередник, Блаженніший Любомир Гузар, повернувшись з осідком Глави Церкви до Києва, виголосив програмну проповідь, яка називається “Єдиний божий люд у краї на київських горах”. У виголошеному тоді слові він заманіфестував причини свого повернення до Києва, а відтак накреслив шлях, яким чином доцінювати той спадок, який кожна з частин колись єдиної Київської Церкви здобула впродовж свого існування і яким чином прямувати до усім нам бажаної єдності. І в чому суть тої єдності, навчав Блаженніший.

А ярлики, які вішають на ту чи ту Церкву, зокрема й нашу, ідеологічного характеру. Я не сказав би, що ті або інші ідеологи діють під впливом незнання, тому що незнання, відповідно до моральних засад, звільняє від відповідальності. Вважаю, що тут маємо справу з навмисними ідеологічними упослідженнями або свідомим применшенням гідності тої або іншої Церкви.

Тут я ще раз повернуся до проповіді Блаженнішого кардинала Любомира. Він говорить, що дуже часто в різних історичних моментах Церкву намагалися використати як інструмент для тих чи тих геополітичних міркувань сусідніх держав. Необхідний крок для відновлення єдності Київської Церкви — необхідність доцінити факт релігійної свободи, яку в незалежній Україні мають усі Церкви. Лише тоді, коли Церкви будуть вільні від політики, коли Церква зможе бути справді Церквою у вільній, єдиній незалежній державі, усвідомить вартість і незалежність своєї країни і вартість своєї свободи, тоді матимемо всі історичні передумови, аби до єдності можна було прямувати.

— Свого часу владика Василій Медвіт і на проповідях, і в інтерв’ю наголошував, що об’єднання Церков може статися швидше, ніж ми гадаємо. “Це ще може статися за мого життя”, — казав у перших роках нинішнього століття владика. Чи справді об’єднавчі процеси вийшли на площину реальності?

— Нагадаю, що між 5 та 12 червня 2013 р. Україну відвідав Президент Папської Ради сприяння єдності християн кардинал Курт Кох[4]. Оскільки той візит відбувся напередодні святкування 1025-річчя Хрещення Руси-України, то він не став головною інформаційною подією, проте маю всі підстави назвати його знаковим. Візит кардинала Коха поставив питання пошуку єдності між християнами у центр уваги українського суспільства. Тим паче, що у дні візиту дуже яскраво було видно факт роз’єднання Церков в Україні.

Під час того візиту серед інших заходів відбувся круглий стіл, на який запросили представників громадськості, богословів, активних мирян різних церков. І що ж ми, представники різних гілок єдиної колись Київської Церкви, побачили? Ми побачили, що питання церковної єдності незворотне. Про це я заявляю з глибокою впевненістю. Потреба єдності є духовним запитом віруючих християн-українців.

— У чому прояв згаданого Вами духовного запиту щодо єдності?

— Коли говоримо про православну сторону, то бачимо, наскільки наші православні брати втомлені від існуючого серед них поділу. Бачимо, наскільки серйозно вони прагнуть зробити крок усередині власного кола. Другим кроком, очевидно, має бути питання єдності всіх гілок київського християнства. Тому Українська Греко-Католицька Церква дедалі більше усвідомлюється як необхідний партнер для досягнення єдності. Донедавна цього не було. І коли говорили про єдину помісну Церкву в Україні, то обов’язково як єдину помісну православну Церкву. Нас просто викидали з поля зору. Тепер уже всі розуміють, що наша Церква — каталізатор і промотор досягнення такої єдності.

Третім моментом, який я зрозумів після тих зустрічей, є те, що не тільки дедалі глибшим є суспільне розуміння, а й влада вже усвідомлює, що Церква не є людською інституцією, якій можна накинути єдність, за допомогою дипломатії, якихось домовленостей чи наказів штучно створити єдину Церкву. Церква — не людське утворення, а тіло Христове. Тому за Божою волею можуть відбутися події, які в людському сприйнятті видадуться дивними й несподіваними. Згадані слова владики Василія повністю поділяю. Хоч у сприйнятті людського розуму перспектива церковної єдності здається далекою, проте можуть статися події, які всіх нас здивують[5].

Що це за події можуть бути, ми, звичайно, не знаємо, проте постійно мусимо молитися за нашу єдність. Мусимо її будувати в духовному плані. Якщо кожен християнин у своєму особистому, духовному житті стане хоча б трошки ближчим до Ісуса Христа, у якого всі віримо, тоді й станемо на крок ближче до нашого ближнього.

— Ви сказали про відчутну втому Православних Церков від їхнього роз’єднання. Проте бачимо й інше прикре явище. Певні особи, зокрема й церковні діячі, доводять, що УПЦ КП є неканонічною, лякаючи вірян, що всі здійснені у ній обряди неканонічні, а відтак неугодні Богові. Я тривалий час шукаю відповіді на запитання, хто дав право людині судити, що угодне Богові, а що ні. Ставлю його Вам у контексті заяв нинішнього Святішого Отця Франциска, який уже у час його понтифікату заявляв, що не йому, людині, ставити які-небудь хвіртки на шляху людини до Господа…

— Коли говоримо про Христову Церкву, коли сповідуємо у Символі віри ознаки істинної Церкви, то кажемо (тут хочу наголосити, що всі кажемо!): “Вірю у єдину, святу соборну (або католицьку[6]) і апостольську Церкву”. Це означає, що церковна спільнота має не тільки вертикальний вимір, себто зв’язок людини з Богом, про що йдеться у запитанні. Вона має також інший вимір — вимір вселенськості. Це означає, що помісна Церква повинна мати не тільки віру в Бога, а й зв’язок із братами у вірі. Канонічність не полягає в угодності чи неугодності[7] Богові, а в сопричасті зі вселенським християнством. Я не коментуватиму, хто, виходячи з православного розуміння, підпадає під поняття неканонічності і які для цього є критерії. Це питання стосується православних богословів та ієрархів.

запитом віруючих християн-українців»

Факт, що УПЦ КП не має визнання з боку інших православних помісних Церков. Проте факт і те, що ієрархи цієї Церкви активно шукають такого визнання. Є певна аргументація, як ця Церква розуміє необхідність сопричастя та вимір вселенськості їхньої православної спільноти. Цей елемент дуже важливий. Я по-справжньому бажаю нашим православним братам єдності їхньої спільноти, єдності з Богом і сопричастя зі вселенським православ’ям. Без єдності є багато перешкод для побудови єдиної помісної Церкви в Україні. І зокрема, щоб православно-католицький діалог і в Україні, і в міжнародному масштабі міг активно розвиватися. Наголошую, що єдність українського православ’я життєво необхідна всім українцям, незалежно від конфесійної належності.

— Готуючись до нашої розмови, я прочитав працю великого українського державника В’ячеслава Липинського, присвячену взаємодії Церкви та держави. У ній автор стверджує, що держава ніколи не зможе стати сильною, якщо у ній не буде сильної незалежної Церкви, яка є чинником, що вимагає від влади моральності. Чи, за Вашими спостереженнями, представники нинішньої політичної еліти знають ці, сказані 90 років тому, слова великого українського державника. Чи нині першоієрархи Церков нагадують і владі, і суспільству, що тільки за моральної влади держава буде сильною, а відтак суспільство морально здоровим, без хижої заздрості та руйнівного самопоїдання? Хоч знаю, що нині це непросто. Навесні 2007 року глави християнських Церков намагалися спинити політичне безумство, що тоді охопило уми головних дійових осіб української політики. На жаль, частина політиків у грубий спосіб “порадила” першоієрархам не втручатися у “не свої справи”…

— Людське тіло без душі мертве. Так само суспільство без духовного життя помирає. Оскільки український народ християнський, то без християнського життя суспільство завмиратиме. Впродовж нещодавньої політичної історії ми бачили чимало прикладів духовного помирання. Наслідків того стану досі не можемо подолати.

Є багато суспільних діячів, які по-іншому, ніж люди, вихована на системі цінностей Липинського, бачать роль і місце Церкви. Є такі, хто взагалі не бачить Церкви і хоче, щоб Церква була відсутня в суспільному дискурсі. На жаль, мусимо бути готові, що такі тенденції наростатимуть, що є ознакою секуляризації[8] суспільства. Такі процеси мають місце не лише в Україні як посттоталітарній державі, а й у багатьох країнах світу, які ми звикли називати демократичними. Від тих процесів не можна відгородитися ні законами, ні кордонами, ані політичними чи економічними союзами. Ми стоїмо на позиції активної присутності Церкви у громадянському суспільстві. І не тому, що хтось із ієрархів того хоче. Церква покликана бути матір’ю та учителькою. Коли Церква висловлює свою позицію з приводу тих чи тих політичних процесів, то це аж ніяк не є її втручанням у політику. Це аж ніяк не намагання перебрати під свій контроль ту чи ту політичну партію або якийсь орган політичної влади. Перед Церквою стоїть завдання проголошувати вічні істини, на яких потрібно будувати наш спільний український дім. Ось пригадаймо фундаментальне послання Митрополита Андрея Шептицького “Як будувати Рідну Хату”[9]. На моє глибоке переконання, це послання надзвичайно актуальне для нинішнього нашого церковного життя і суспільно-політичного будівництва.

Сьогодні Церкви та інші релігійні організації (під організацією маю на увазі єврейську громаду України, мусульманську громаду України тощо) разом творять дуже цікаву громадську організацію — Всеукраїнську раду Церков і релігійних організацій. Вона, за спостереженнями певних експертів, є найбільшою та найвпливовішою громадською організацією. І коли ми разом із співбратами з інших Церков займаємо якусь суспільно-політичну позицію чи даємо оцінку тих чи тих явищ у нашому суспільстві, то виступаємо потужним суспільно-моральним авторитетом. І цього українське суспільство від нас очікує. Чи всі до цього голосу дослухаються? Маю підстави стверджувати, що суспільство прислуховується. Чи до цього голосу прислуховуються владні й політичні структури? На жаль, не дуже і не завжди. Хоча думку ВРЦіРО беруть до уваги. Ми свідомі того, яку роль у житті нації повинні виконувати церковні діячі.

Я мав зустріч із міністром культури Леонідом Новохатьком. Нині в Україні Міністерство культури — та частина уряду, яка відповідає за релігійні спільноти. Я представив міністрові підсумок напрацювань релігійних спільнот за минулі 10 років. Документ називається “Напрямні державно-конфесійних релігійних стосунків в Україні”. Ми говорили, що релігійна складова — дуже важливий елемент суспільства та її моральний фундамент. Актуальність і необхідність збереження Церкви в тому суспільному дискурсі набиратиме окремої гостроти й ваги після підписання Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС. Ми розуміємо, що процес секуляризації невпинно захлинатиме Україну. А відтак концепція розвитку церковно-державних стосунків украй необхідна, щоб моральний авторитет церковного середовища для українського суспільства був збережений. З одного боку, держава має бути світською, забезпечуючи однакові умови для життя і розвитку всіх конфесій. А з іншого, — конституційний обов’язок держави — забезпечення всіх прав для повної релігійної свободи. Недопустима маргіналізація релігійного чинника, яка була присутня у часи Радянського Союзу (а нині вона, як “феномен” секуляризації, новою хвилею котиться світом), оскільки за ним йде загроза зменшення, або ущемлення ідентичності українського народу як народу християнського, народу глибокорелігійного.

— Ви наголосили, що нині Рада Церков і релігійних організацій має у суспільстві високий авторитет. І у той час невелика частина вірян бере участь у недільних літургіях. У Львові назвали цифру, що менша третини від усіх мешканців. Чим далі на схід, тим ця цифра зменшується. Найчастіше називали цифру 5 %. А ось 27 жовтня 2013 р. владика Борис Гудзяк назвав цифру 2 %. Як співвіднести ці цифри з авторитетом Церкви, з авторитетом ради Церков, про що Ви щойно сказали? Ви й у проповідях, і в інтерв’ю постійно наголошуєте, що нині Україна потребує нової євангелізації, про що свого часу в Україні говорив також Папа Іван Павло II. Як можна її здійснювати, коли невеликий відсоток суспільства йде до церкви?

— Я не знаю, чи ви добре зрозуміли владику Бориса. Соціологічні дані показують, що в Україні присутність у християнських храмах доволі висока. Говорять про 25 %. І коли ми називаємо цифри, розуміємо, що вони відносні. Хоча далекі від тих, які могли б нас заспокоїти. Коли йдеться про Українську Греко-Католицьку Церкву, то навіть поза Галичиною присутність на літургіях значно вища...

— …Вибачте, я неточно висловився. Названа владикою Борисом цифра стосувалася міста Києва з його тримільйонним населенням…

— ...Коли я відвідую наші громади в містах і містечках Київської архієпархії, часто бачу стовідсоткову присутність на Богослужіннях. Хоч ці громади найчастіше невеликі. Питання про нову євангелізацію не може нас не турбувати. Нині ми стоїмо перед питанням пошуку засобів, як відкрити людину до живої присутності Ісуса Христа між нами. Зокрема у контексті Божественної Літургії. Це делікатне питання. Культурні зміни, які нині відбуваються з сучасною людиною, впливають не тільки на її світосприйняття, а й на модель стосунків з іншими людьми. Колись, щоб зустрітися, люди збиралися разом. Нині для зустрічі достатньо ввімкнути комп’ютер. Соціальні мережі замінюють суспільне життя як таке. Це феномен нашого часу.

Ми розуміємо: для того, аби зробити доступною участь людей у богослужіннях, потрібно виходити їм назустріч. Ми не можемо заспокоювати себе очікуванням, що до нас прийдуть. Ми мусимо йти назустріч сучасній людині. У різний спосіб. Починаючи від того, що з допомогою ЗМІ промовлятимемо до людей. Наша Церква нині виразно заявляє, що ЗМІ є необхідним інструментом для проголошення Христового Євангелія. Це і радіо, і телебачення, і газетне інтерв’ю. І те, що за вашим посередництвом розмовляю з читацькою спільнотою “Слова Просвіти”, — також елемент потрібної Україні нової євангелізації.

У плані організації доступу людей до Церкви важливим питанням є будівництво храмів. Нині у Києві зареєстрована 21 громада УГКЦ. Проте є лише 4 місця для Богослужінь — Патріарший собор, храм Василія Великого в районі Львівської площі та дві каплички — на Аскольдовій могилі та капличка (колишня дзвіниця зруйнованого храму) Миколи Доброго на Подолі. Дуже багато людей не мають фізичної змоги брати участь у Богослужіннях, їм непросто подолати відстань. Тому мусимо якось до них наблизитися. Коли йдеться про Київ, то тут багато питань. Ми з повною відповідальністю намагаємося зрозуміти, що потребує сучасна людина, як зможемо до неї дійти, як найефективніше звершувати наше служіння, нашу проповідь у нових обставинах, у яких нині живемо.

— З історії знаємо, що утворена 145 років тому “Просвіта” та Церква були тісно пов’язані. Часто священики ставали засновниками та діячами “Просвіти”, засновували й школи. На думку спадає отець Іван Ваньо — засновник знаменитої української гімназії у Рогатині. Чи достатньо ефективна нині співпраця Церкви й “Просвіти”? І якою Ви бачите таку співпрацю у найближчі роки?

— Якщо говорити про другу половину XIX століття, першу половину XX століття, то “Просвіти” були тим кроком за мурами церковної споруди, про які я сказав, торкаючись нових форм служіння Церкви. Ми добре знаємо реалії галицького села 20—30 років, де було два громадські центри — церкви та читальні “Просвіти”. Це був той крок до людей, який тоді, в умовах панування чужої держави намагалася зробити Церква. Зокрема підтримуючи, а подеколи створюючи і очолюючи осередки “Просвіти”.

Нині я з великим задоволенням спостерігаю, як “Просвіта” відроджується в умовах незалежної української держави. Я мав нагоду зустрічатися з просвітянами у нашій діаспорі, зокрема в Аргентині. Добре розумію, якою важливою є роль просвічення, яке є головною метою української ідентичності, відродження і збереження якої — основне завдання сучасної “Просвіти”.

Разом із тим хотів би нагадати, щоб “Просвіта” звершувала свою мету, реалізуючи ідею, яка простежується у ваших запитаннях, потрібно нагадати одне з благословень, які проголошує архієрей під час архієрейського Богослужіння: “Христе, світло істини, що просвічує і освячує кожну людину, яка приходить на світ”. Отже, Христос є світлом, він просвічує. Якщо “Просвіта” хоче по-справжньому просвічувати народ, то вона має бути партнером Церкви. Я зустрічався з просвітянами на Івано-Франківщині. Пригадую таку зустріч із резиденції митрополита Володимира. Така співпраця необхідна. Хоча її форми можуть бути різними в різних частинах України, різними в різних країнах проживання українців. Ми заохочуємо, щоб співпраця між “Просвітою” і нашими церковними організаціями відбувалася насамперед на локальному рівні, щоб просвітяни відчували себе інтегральною частиною місцевої Церкви, тої єпархії, у якій вони діють, тої парафії, до якої вони належать. І така мережа може стати фундаментом для розбудови ширшої співпраці.

— Уже минуло понад півроку, як кардинала Хорхе Маріо Бергольйо обрали Папою Римським. За цей короткий час він викликав велику симпатію у світі (не лише серед вірян римо-католицького обряду). Ви знали кардинала ще до його обрання Папою. Чи є в діях нинішнього Папи щось таке, що сталo для Вас несподіванкою?

— Коли тільки відбулося проголошення новообраного Святішого Отця, пригадую прес-конференцію для українських медіа, які були присутні в Римі. Я тоді сказав: нас чекає багато несподіванок. І перші місяці понтифікату нинішнього Святішого Отця підтверджують мою інтуїцію. Було багато несподіванок. Не тільки щодо стилю нового Папи. Це стиль дуже безпосередній, стиль душпастиря, близького до людей. Він може здивувати тим, що, їдучи Римом, зупиняється, аби зайти у кав’ярню на горнятко кави. Він купив sim-карти для постраждалих у трагедії біля Лампедузи.

Нинішній Святіший Отець зателефонував до однієї жінки, яка мала намір зробити аборт, і відвів її від того гріховного задуму. Він сказав їй: “Я буду хрестити твою дитину”. Вразило те, з якою рішучістю він узявся за реформування церковних структур, зокрема Ватиканської Курії. Два тижні тому я як член Звичайної ради Папського Синоду брав участь у черговому засіданні цієї Ради. Папа прийшов до нас, майже цілий день був із нами та проголосив скликання 2014 року надзвичайного Папського синоду на тему християнської сім’ї. Це для всіх була несподіванка, бо це незвичайна сесія Синоду, яка задає новий тон Церкви. А зокрема від мене особисто це рішення вимагає дуже інтенсивної праці.

— Чи, на Вашу думку, нинішні правителі почують голос Папи Франциска, що споживацька модель світу веде до самознищення цивілізації? Нині йому належать такі знакові заяви: “Стоп культурі марнотратства та відходів, так — культурі солідарності!”, або докір і правителям світу, і народам, що одним із найбільших гріхів сучасності є гріх байдужості…

— Сподіваюся, правителі почують Святішого Отця. Той, хто серйозно думає над майбутнім, повинен будувати культуру життя. А якраз із уст наслідників апостола Петра лунають слова життя. Той, хто хоче мати майбутнє, повинен прислухається до слів Святішого Отця.

— Наскільки я зрозумів, надіслане Вами запрошення Святішому Отцеві Папі Франциску відвідати Україну було прийняте. Тепер, як показує досвід візиту в Україну Папи Івана Павла II, залишається “дрібничка”: ухвалити рішення на рівні державної влади і запустити його дипломатичними каналами. Чи щось у тому напрямі вже зроблено? Коли, на Вашу думку, Україна знову переживе неповторні дні зустрічі з Папою на своїй землі?

— Поки що інформації про це у нас немає…

— Дякую Вам за дуже ґрунтовні відповіді.

— Дякую і вам. Хай Господь благословить усіх ваших читачів, які читатимуть нашу розмову. І хай вона стане ще одним засобом такої потрібної усім нам євангелізації.

Розмовляв із главою УГКЦ
Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ,
журналіст, член НСПУ

---

[1] Часові рамки розмови не дозволяють детально про це вести мову. — Ред.

[2] Не тільки у символічному, а й у прямому розумінні слова.

[3] Їхній приїзд показав, що через брак широкої інформації ми, загал суспільства, маємо спрощене уявлення про Церкви у європейських країнах, які безконфліктно мирно співіснують, що повинно стати великим уроком для України.

[4] Швейцарський кардинал К. Кох є також співголовою змішаної Міжнародної комісії з богословського діалогу між Католицькою і Православною Церквами.

[5] Як свого часу здивував світ, по суті, мирний розпад найбільш озброєної держави світу — СРСР.

[6] Філософські словники та енциклопедії подають, що слово католицький походить від грецького слова catholikos (грец. **Καθολικος**), що означає “соборний”, “загальний”, “всесвітній”.

[7] Хоч часто хто свідомо, а хто не свідомо, з приводу неканонічності займається підміною понять, що у багатьох осіб породжує страх перед “неканонічністю”. І це яскравий приклад названого Блаженнішим використання Церкви як інструменту для тих або тих геополітичних міркувань сусідніх держав.

[8] Секуляризація. У сучасному розумінні слова звільнення від впливу Церкви в громадській та розумовій діяльності, в художній творчості. В історичному плані це перетворення церковної та монастирської власності на державну. Процеси ці були характерні не лише радянському, а й царському режимові.

[9] Фундаментальна праця митрополита Шептицького, об’ємом 30 сторінок, написана у грудні 1941 року.

“Те, що відбувається з музеєм Тараса Шевченка, готувалося не один рік і не одне десятиліття”.

Громадська опозиція музейній експозиції

Ще 23 жовтня ц. р. у Національному музеї Тараса Шевченка відбулася нарада з відкритого обговорення нового тематико-експозиційного плану (ТЕП) з науковцями і фахівцями-музейниками. Науково-методична рада музею потому розглянула зауваження і пропозиції, висловлені учасниками обговорення і рецензентами, зокрема О. Толочком (член-кореспондент НАНУ, доктор історичних наук, завсектору Інституту історії України), П. Кралюком (доктором філософських наук), О. Сліпушко (доктором філологічних наук, завкафедри української літератури та шевченкознавства КНУ ім. Т. Шевченка) та іншими.

А 8 листопада підбили підсумки громадського обговорення концепції оновленої експозиції музею, яку готують до 200-ліття Кобзаря. Тому Дмитро Стус, генеральний директор НМТШ, одразу заявив учасникам, представникам громадськості, що ніякого початку обговорення, на що вони сподівалися, не буде — воно вже відбулося, без їхньої, зрозуміло, участі. Очевидно, з цієї причини на сайті музею не виставили й матеріалів, які мали б розглядати. І хоча на попередній нараді громадськість запевняли, що буде широке обговорення, натомість спланована акція надала обговоренню сумбурного характеру…

Дмитро Стус повідомив, що отримав близько сотні звернень, дзвінків, електронних листів, були й зустрічі, виступи у пресі. Діапазон обговорення коливався від цілковитого сприйняття до повного заперечення того, що відбувається в музеї:

— Підкреслюю, що вже не буде можливості відтворити стару експозицію, адже вона не була розрахована на демонстрацію оригіналів творів Тараса Шевченка. Найголовніше завдання музею — збереження колекції і її показ. Адже нелогічно не показувати оригінали творів Тараса Шевченка, які зберігаються в музеї. Тому в новій експозиції демонструватимуться акварелі, графіка, рисунки. Вирішимо ще одне проблемне питання — формат. У тій кількості залів, що була донедавна, екскурсоводи намагалися вирішити проблему проведення 45—60-хвилинної екскурсії. Такої можливості не було, а тепер буде.

Тетяна Калініна, *завідувач науково-дослідного відділу “Життя та творчість Тараса Шевченка”,* представила учасникам проект оновленої експозиції.

— У музеї працюю близько 30 років. Я прийшла тоді, коли експозицію оформляв Анатолій Гайдамака. Експозиція, яку нещодавно демонтували, дуже близька до експозиції 1989 року, що отримала Шевченківську державну премію. Експозиція 2006 року споріднена з експозицією 1949-го. Тобто вона була в такому стані, з якою відкрився музей 1949 року, коли з евакуації повернулися малярські роботи і вирішили створити музей у цій будівлі. 2006 року, коли ми змушені були під керівництвом тодішнього директора Наталії Клименко дотримуватися того ж самого принципу — біографічного, хронологічного, тематичного, в експозиції 2006 р. основну увагу зосередили на біографії та творчості Шевченка. Нині, у зв’язку з початком ремонтно-реставраційних робіт у будинку і з тим, що тут буде часткове перепланування, змінюється і кількість експозиційних залів.

Тепер ми змушені вибудовувати експозицію як окремі блоки. Відеоряд “Життя і творчість Шевченка” починається з метричної книги і закінчується свідоцтвом про смерть, меморіальними речами і матеріалами про перепоховання. Коли ведеш екскурсію і розповідаєш про складні перипетії життя Шевченка, коли зобов’язаний охарактеризувати всі малярські твори, які експонуються, і треба обов’язково сказати про значення поезії на кожному окремому етапі, то це дуже ускладнює сприйняття інформації. Тому після тривалих обговорень і сумнівів ми вирішили вдатися до змін і оновлення.

Щодо самої концепції експозиції. Другий поверх ділиться на дві частини. Перша, з 1-го по 7-й зал — біографія Шевченка. Синтетичне висвітлення, монографічний показ зберігається. Зберігаються головні документи, малярські твори, видання. Тут домінує Шевченко-поет, бо Шевченко-художник перемагає чи відтісняє увагу глядача порівняно з Шевченком-поетом, прозаїком. Та частина малюнків, яка не має безпосереднього стосунку до Шевченка, переноситься в другу частину експозиції. Отже, 8-й зал — малярські роботи, матеріали про поховання і перепоховання поета.

Друга частина експозиції мистецька. Вона ділиться на блоки. Вирішили не показувати в хронологічній послідовності малюнки Шевченка, а розбити їх на блоки, які розрізняються за технікою виконання, жанрами, тематикою. Наприклад, 9-й зал — зал Катерини (цю ідею намагалися втілити музейні працівники-попередники), 10-й — акварельні портрети, 11-й — краєвиди періоду заслання, 12-й — українські краєвиди, 13-й і 14-й — Шевченко-офортист (він же академік гравірування). І останній зал, де представлені жанрові малюнки Шевченка, від картин до Притчі про блудного сина.

У кожному з цих залів можна буде аргументовано говорити про здобутки Шевченка у відповідному жанрі. Там не буде такого обсягу, як в експозиції 2006 року. Зате буде мікроклімат, необхідний для зберігання оригіналів.

На першому поверсі — зал історії колекції Шевченка. Наступний зал присвячений будинкові Миколи Терещенка, у якому наш музей перебуває. Нам здається, що цей зал необхідний, як і зал Кирило-Мефодіївського братства. У нас є матеріали, архівна справа і достатньо інших документів і фотографій, щоб показати і розкрити цю тему.

Євген Сверстюк, *письменник*:

— Цей музей був заснований зовсім не для того, щоб ми полюбили Шевченка, а для того, щоб ми за допомогою Шевченка полюбили совєтський режим і тому він мав дуже добру концепцію. Тому я б запропонував не виставляти російських назв на залах. Скажімо, “Призвание и ничего больше”. Років 30 тому про це не можна було й говорити. Тоді можна було перекладати українською Пушкіна, Беранже й усіх, тільки не Шевченка. Шевченко залізно мусив бути зафіксований у тій мові, якою він написав щоденник. Я думаю, що це не музейна, а принципова справа. У музеї має бути нормальний мовний режим нашої держави. І це не порушення. Хочете дати якийсь документ в оригіналі російською мовою — дайте фотокопію.

Має бути якась концептуальна річ у показі портретів. Ми звикли давати портрети вождів, у всіх музеях — Катерина. Треба визначити їм місце. Миколу І разом із його жандармами, Дубельтом, Орловим, треба було б давати в рядочок. Немає потреби виставляти їх разом з порядними діячами епохи.

А представлення тритомника Кирило-Мефодіївського братства? Ми 50 років чекали на його публікацію. А фактично, що таке Кирило-Мефодіївське братство? За матеріалами експозиції — то фікція. Ми маємо про це братство уявлення тільки з жандармських матеріалів. Кожен зал повинен давати уявлення про поета і дух того часу. А той час був нашпигований жандармською пильністю. Зважаймо на це.

А що таке “Чутки в Петербурзі”? Головна з них — чутка Бєлінського: “Будь я на месте государя, я дал бы ему не меньше”. Не треба дискримінувати товариша Бєлінського.

І кілька слів про повернення Шевченка. Дата 22 травня в’їлася в нашу історію, в нашу плоть і кров та історію життя багатьох людей, переслідуваних за цю дату. Це надзвичайно важлива дата. Вона затіняє все інше. Гадаю, що це незручно і невигідно будь-кому. Бо поставити в цей ряд будь-кого, це, по суті, підміна теми. Нам дуже важливо показати того Шевченка, якого поховали в Петербурзі, його дуже достойно поховали — дай Боже такі похорони і класикам російським. Треба показати це. І треба показати перепоховання, але це вже було нове життя. І оце нове життя Шевченка після смерті, після виконання Заповіту — окрема сторінка. Її не треба змішувати ні з чим іншим. Звичайно, можна дати в якійсь електронній формі, можна дати аналог з іншими і нагадати, зокрема, і про неперепохованого Довженка, і про Стуса, і про інших. Але це треба дати широким планом, більшим порівняно з тим, що дозволялося в совєтські часи. Свого часу мене викликали куди треба і запитували: “Навіщо вам це здалося, що ви носитеся з 22 травня?” І коли я пояснив, сказали: “Не буде цього!” Вони дуже добре відчували, що це таке — друге народження Шевченка. Іншого Шевченка, вже безцензурного. Тому я пропоную подумати добре про учасників Кирило-Мефодіївського братства. Не треба засмічувати три великі постаті, які увійшли в нашу історію: Шевченко, Костомаров, Куліш.

В’ячеслав Кириленко, *голова Комітету ВР України з питань культури і духовності:*

— І я, і члени нашого парламентського комітету присутні на зібранні. Ми шануємо кожного співробітника музею, з повагою ставимося до директора і до представників громадськості, їхніх позицій і думок. Переконаний, вони можуть прислужитися нашій загальній справі — вшануванню пам’яті нашого Кобзаря, вивченню і впливу життя і діяльності Шевченка в контексті національної державницької ідеї. Місяць тому з цього приводу ми вже збиралися в Комітеті з питань культури і духовності. Але тоді йшлося більше про ремонтно-реставраційні роботи, як дехто їх називає. Другим питанням було тематико-експозиційний план, тобто про нову чи оновлену експозицію, яка відкриватиметься до 200-літнього ювілею Шевченка. І перше, і друге у нас у Комітеті перебуває під пильною увагою.

Ігор Ліховий, *колишній генеральний директор Шевченківського національного заповідника в Каневі:*

— Проблеми, які нас сьогодні зібрали, відображають системну кризу гуманітарних наук в Україні і значною мірою в шевченкознавстві, особливо в його практичній складовій — музеях. Нам ніби пропонують детально проаналізувати документ — концепцію нової експозиції, і внести свої критичні зауваження (хоча насправді, як з’ясовується, все вже обговорено). Я почав би з іншого. Бо насправді те, що відбувається з музеєм Тараса Шевченка, готувалося не один рік і не одне десятиліття, про що говорив

п. Сверстюк. Ніхто не створював музею Шевченка, щоб знати Тараса Шевченка. І ніхто сьогодні, жоден із указів президента, жодні розпорядження Кабміну не ставили за мету зробити Шевченка справді доступним для українців. Ювілейне, повне зібрання творів Тараса Шевченка має наклад 7 тисяч на 45 мільйонів українців. Жоден із вас не купить це зібрання, як і Шевченківську енциклопедію.

Згідно із Законом “Про музей і музейну справу”, музей — наукова і культурно-освітня інституція. Тобто музей виробляє певний науковий продукт: монографії, альбоми, концепції. А продукт не може не мати авторства, як це є у випадку з концепцією експозиції Національного музею Тараса Шевченка.

Із наданих матеріалів дуже важко розібратися по суті справи, бо нас відправляють не до того цілісного явища, яким є Національний музей Тараса Шевченка з його двома філіями. Яка місія цього музею? Вона не сформульована. Усі музеї світу мають чітко сформульовану місію, яку винесено на сайти і на кожен офіційний документ. Люди повинні розуміти, яке ви маєте завдання. Показати Шевченка, як ви пропонуєте, франтом, представником петербурзької богеми? Чи показуватимемо його, як у попередній експозиції, ідея якої не набагато відрізняється і від 1949 року, від 1989-го: там Шевченко був атеїстом, богоборцем, там Шевченко був співцем інтернаціоналізму, борцем з буржуазним націоналізмом і виразником класових інтересів...

200-річчя Шевченка — це єдина дата, яку українці за кордоном і на материзні відзначатимуть спільно. Ви ж, Дмитре Васильовичу, мовчите, не проявляєте себе як лідер, вдумливий керівник, який може чітко сформулювати позицію науковця і патріота.

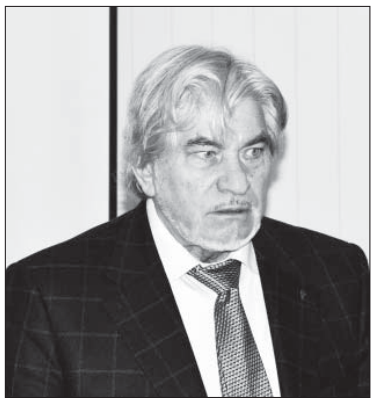

Павло Мовчан: Передовсім хотів би сказати про те, що нас може очікувати, як сказав Кириленко, 9 березня. Те, що ми мали в Каневі. І коли зовсім недавно відбулося виїзне засідання колегії Мінкультури, я знову наважився пройти по тих залах. Куди вгатили гроші? Враження ті ж: зробили вокзал, повісили банери...

Індульгенції Ваші, Дмитре Васильовичу, з Ларисою Павлівною разом — на оці пріоритети, які ви собі визначили, закінчилися. Одеса показала, чумацька хата показала, що по руках вас будуть бити довго. Що вас очікує? Якщо ви не дослухаєтеся, не створите громадської ради, не враховуватимете думки Інституту, де ви працювали і з яким ви консультуєтеся... Ви вважаєте, що ви вирішили, і так буде! Либонь ви як голова русскоязичних пісатєлєй України, а Л. П. — ваш заступник, вважаєте, що російська мова для Шевченка — це природно. І тепер хочете цей електрод вживити. Припиніть! На що ви розраховуєте? Хіба ви не знаєте, що це святе не лише для українців? Шевченко — це протидія всьому сатанинському, не руйнуйте святая святих.

Сьогодні треба радитися з громадськістю, оприлюднювати, куди кожна копійка пішла, а не сподіватися на те, що ви самі домовилися, склали концепцію і кошторис і пішли до Президента, щоб його переконати. Доцільність нашого зібрання в тому, щоб не було двох чи трьох громадських комітетів — зробіть один, як і належить бути. Це ж центральний музей № 1! Якщо ви не прислухаєтеся до того, що сьогодні пишуть і говорять, повториться історія десятирічної давності із зверненнями працівників музею, народних депутатів, членів творчих спілок, інтелігенції та громадськості до уряду... Зупинили ми тоді вал. Якщо думаєте, що й тепер не зупиниться — зупиниться! Є багато небайдужих українців... Дослухайтеся до тих людей, що прийшли сьогодні. Треба зробити справді національний музей Шевченка, музей № 1 в Україні.

Микола Жулинський: Ми справді готувалися до обговорення тематико-експозиційного плану. Тут присутня заввідділу Шевченкознавства Валерія Смілянська, яка писала рецензію, готувалася виступити, тут мій молодший колега Олександр Боронь. Інститут літератури постійно намагається ефективно співпрацювати з музеєм Шевченка. Тому що це наше рідне — ще 1926 р., коли в Харкові був утворений Інститут Тараса Шевченка, це було єдине ціле. І живописна спадщина, і громадянська, і поетична спадщина зібрана в єдине ціле тодішніми співробітниками Інституту Тараса Шевченка. Це вже потім відбувся поділ і в нас зберігається літературна спадщина, а тут — малярська спадщина. Але ми співпрацюємо, готуємо разом Шевченківську енциклопедію, вийшло уже 2 томи, до кінця року вийдуть 3 і 4, наступного року ще 2. Працюємо над ПЗТ Шевченка, і я вдячний колегам із Національного музею Шевченка за їхню працю.

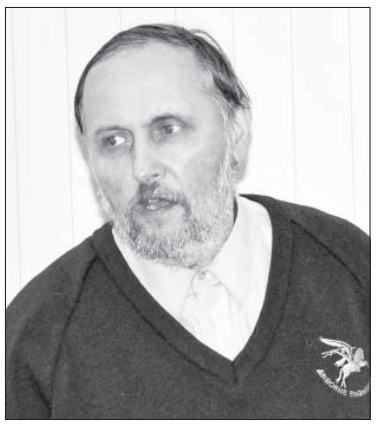

Микола Біляшівський, *член Головної ради Українського товариства охорони пам’яток історії і культури:*

— Ні, не радянська влада створила музей Тараса Шевченка. Тарновський створив, Стара громада, Лазаревський, мій дід ходив збирав гроші, щоб ці стіни стали музеєм. А гроші дали Терещенки на відділ Шевченка міському музею. Я бачу, як усміхаються мої доброзичливці. Плюнули в душу і на гріб цих людей.

Тепер про головне. По-перше, відбувається підміна понять. Ми обговорюємо документ, якого ніхто не читав. Я так і знав, що Інститут літератури прочитає, ви виправите те, що вивісили на сайті музею, і в результаті ми пошиємося у дурні. Бо ж ми протестуватимемо проти того, що ви уже виправили! Як правило, до громадських слухань дається те, що треба обговорити. Місяць тому ми говорили на цю тему з Кириленком, на жаль, Комітет не працює належним чином із цього питання. Міністр культури дав нам відповідь, що ніякого дозволу у музею Шевченка на будь-які роботи в цьому будинку немає. На реставрацію ви не брали дозвіл. Може бути указ президента і розпорядження прем’єра, але поки експертна рада з реставрації нашого ж департаменту охорони культурної спадщини не дасть своєї згоди, ніхто не має права приступати до будь-яких робіт.

По-друге, щодо експозиції. Цей будинок — історична пам’ятка. Портрет Алферова, власника будинку, передали до Харкова з Москви ще 1939 р. Чому у вас у плані цього нема? Наступні власники, Терещенки, зрозуміло, є. Вони ж дали гроші на відділ Шевченка в міському музеї. А в ньому директор музею створив відділ уродженців нашого краю в Національному художньому музеї. Це було за царя Миколи II, а не за совєтської влади. І вміли люди тоді, коли було заборонено, в Думі сказати, що треба, щоб усе українською мовою було: медицина, школа, наука. Щодо концепції. Концепцію написали, але якби написали її правильно, то ми зараз не бігали б по залах. Концепція, на мою думку, хибна. Я маю іншу думку, ніж Інститут літератури. Що таке місія? Мав рацію Ігор Ліховий. Місія музею Шевченка, на відміну від історичного, інша. Тут треба показати особистість, яка змінює історію. Ви цю історію розтягли на чотири частини. Причому вона не цілісна. Зрозуміло, що діє не твір мистецтва на людей, а людський чинник. Тарас Шевченко підняв і повів мільйони людей, котрі не бачили його творчості. Ті люди, які йшли за труною у Курську, не прочитали й рядка Шевченка, вони були неписьменні. “Вони читати ще не вміли”, — сказав Грабович. Вони тільки чутку знали, як у Пекарях, що він по воді ходить. На відміну від інтелігенції.

Що таке перша частина, монографічна? Це — біографія Шевченка. Це як цілісна людина. Там має бути наголос на поезії. У другій частині будуть твори мистецтва. А мистецтво живе своїм життям окремо від автора. Це не картинна галерея, у вас — музей Тараса Шевченка. Ваші екскурсоводи погано володіють цим питанням. Мені не раз доводилося чути, що Шевченкова “Катерина” — не покритка. У вас наголос в одному — на поезії, в другому — на живопису, а де ж громадська діяльність? Ви взяли епізод Кирило-Мефодіївського братства і зробили четвертий відділ. Такий зал потрібен, але чому ви його витягли з біографії Шевченка, розчленувавши цим єдність? Ще Дубельт знав, що Шевченко за самостійну Україну. А не всі братчики були за це. Може, це потрібно?

Шевченківський рух — це стрижень національного руху, який довів до незалежності України. Чому у вас цього немає? Чому немає Академії наук? Вона що, цього не заслужила? Чому нема гетьмана Скоропадського, який закуповував його картини, а тільки Терещенки. Це говорить про те, що ці зв’язки ніхто не тямить і не знає, як це зробити. Або інше — може хтось і тямить, але не зробив. І тому в концепції нема авторства. Бо за цим відповідальність. Експозиція мусить показувати людину, а не якісь історії. Це добре в музеї історії. А навіщо це тут? Показуйте через оточення Шевченка. Там мусять бути Вишневецькі. Тільки чому ж у вас Ярема, а не Дмитро, що заснував Запорозьку Січ? А де ви поділи село, з якого він вийшов? Воно ж було чумацьке, ремісниче. Ви усунули село, бо за цим стоїть чужа концепція, що Шевченка, мовляв, навчив і вивів у світ Петербург, а нічого від себе, від рідної хати, від батьків не приніс. А де образ кобзаря? Де прижиттєві види Києва? Ви не працювали над цим.

Я не за те, щоб зберегти все з попередньої експозиції. Але ці 18 залів можна зробити як захопливий фільм, надзвичайний, прекрасний, з усіма несподіванками, трагедіями і злетами Шевченкового життя. Хто вам заважає це зробити? Принижувати Шевченка — святотатство.

Микола ЦИМБАЛЮК
Фото **Олександра ЛИТВИНЕНКА**

Лист Оксани ЗАБУЖКО (озвучила письменниця Людмила Таран):

“Оприлюднена в ЗМІ інформація про поспішно, у традиціях радянського “датського” авралу, замислену й проваджену реконструкцію Національного музею Шевченка залишає враження, наче за цим проектом стоїть група людей, котрі з незрозумілих причин вирішили вчинити найгучніше і найефектніше в історії незалежної України громадське та політичне самогубство. Бо ані брак компетенції, ані як завгодно запалені амбіції не можуть пояснити й виправдати тої обставини, що радикальна зміна всієї КОНЦЕПЦІЇ Музею, який сьогодні є не тільки єдиною беззаперечною національно-об’єднавчою цінністю для всіх українців, а й головним культурним маркером України в світі, планується так безсоромно-кулуарно — поза спиною і без відома міжнародної експертної спільноти шевченкознавців та музеєзнавців, без проведення попередніх наукових досліджень із якнайширшим фаховим та громадським обговоренням, без загальнонаціональних дискусій, тендерів, поетапних публічних звітів, — словом, без усього того, що незмінно супроводить проекти такого рівня іміджевої престижности в усіх цивілізованих країнах (пор. історію Музею Моцарта у Відні, Національного Музею Ґете у Веймарі та ін.). А головне — взагалі без розуміння, що йдеться не про шкільний музей, не про куточок у заводському чи армійському клубі, а про загальнонаціональне надбання, ба більше — про символічне культурне обличчя країни, що в нього будь-яке КОНЦЕПТУАЛЬНЕ втручання можливе лише після тривалої й копіткої підготовчої роботи в умовах абсолютної прозорости й досягнутого суспільного консенсусу.

Інакше як скандальним такий підхід не назвеш — і, якщо його метою справді є всеукраїнський (і міжнародний!) скандал із непередбачуваними наслідками, то автори проекту на добрій дорозі. Якщо ж у їхніх планах було здійснити давно й насущно потрібне впорядкування Музею, інспіроване наближенням ювілейної дати, то єдиним розсудливим виходом із ситуації мені бачиться перенесення всіх мегаломанських планів із “перезавантаження” Музею на довготермінову перспективу (із запланованими дослідженнями, створенням Наглядової Ради з числа міжнародних експертів і т. ін.) — і зосередження, наразі, на питаннях технічної реставрації, що має забезпечити якомога надійнішу КОНСЕРВАЦІЮ музейних фондів і чинної експозиції”.

Скільки села — стільки світа

Михайло КАМЕНЮК

Скільки сьогодні сіл у нашій Україні? За недавніми підрахунками, трохи більше 28,5 тис. А що тривожно-цікаво: понад 150 із них зовсім порожні. Не стало людей у них. Жодної людини!..

У селах живущих — третина нації. Урбанізація всепереможно поглинає ці острівці національної культури, моральності. Маскультура, поп-культура — цей опіум, цей ерзац утіхи, ці пластмасові консерви свідомості раковою пухлиною заповзають у найдальші закутки, затуманюють молоді мізки і душі. І сп’яніла од них свідомість не знає, не бачить своїх берегів. Ніяких берегів!

А ось інша (протилежна!) дивовижа. Сотні, а може, вже й тисячі наших сіл мають написані й видані останніми роками окремими книгами-томами власні історії. Написані, надруковані вони народними академіками, невтомними пошукачами родових першовитоків, самодіяльними істориками й архівістами. Аматорами. Наклади цих видань скромні, як пенсії їхніх авторів. Але почасти саме з пенсій відкладаються на опублікування тих книг десятки, півсотні, сотні гривень.

Наяву — самопожертва заради торжества ПАМ’ЯТІ народу. Ці народні підручники визирають скромними, але напрочуд гарними, дивовижними квітами з-під наповзаючого космополітичного льодовика, якому байдуже, що поглинати.

Рубрика “Стежками”, яку я веду, вже має свої поштові повідомлення. Одне з них на моєму робочому столі — книжка “Село, моє рідне село...” вінничанина Станіслава Змерзлого, видрукувана в місцевому видавництві ПП “Прада Арт”. Коментуючи в передньому слові це видання, письменник, професор філології Анатолій Подолинний зауважує: “Нині такий жанр наукової літератури, як “історія села”, дістав поширення. Беручи до рук рукопис книжки Станіслава Змерзлого, я думав, що і він є такою ж історією села. Та помилився. Це не наукова праця... Скільки захоплених почуттів береже у своїй пам’яті автор! Потрібно віддати йому належне за чіпку пам’ять, він бо, згадуючи минуле, дивиться на нього не тільки очима сина і внука, а зором історика, фольклориста, етнографа, знавця рідної природи, мови, культури...”.

Станіслава Івановича Змерзлого я знаю давно як завзятого книголюба. Та й не тільки. Цей чоловік усе трудове життя віддав лісові, працюючи в лісовому господарстві — від простого лісівника до керівника підрозділів. Ліснича професія для нього потомствена, продовжив батькову справу.

Але Станіслав Змерзлий не просто професійний лісник. Це закоханий природолюб і природознавець. Його замальовки-спостереження про життя і побут рідної подільської природи друкувалися у пресі, у книжках і сприймалися як літературні твори.

А ще Станіслав Змерзлий зібрав, без перебільшення, одну з найбільших в Україні Шевченкіану. Він колекціонує усе, що торкається імені великого поета: книги, листівки, знімки, плакати, дослідження тощо. В його шевченківській книгозбірні є навіть книги з автографами Івана Франка. У бібліотеках краю влаштовуються виставки “З Шевченкіани Станіслава Змерзлого”.

І ось — друкована оповідь цього славного чоловіка про свій родовід, про свою Шуру Брацлавську, про яку зауважує спочатку: “Найбіднішого села на Поділлі, а можливо, і на всій Україні, знайти неможливо. Але ж воно моє рідне — батьківська пристань моя!..”.

Та почавши зі зрозумілої багатьом нам бідності матеріальної, поет рідного села Станіслав Змерзлий розгортає далі перед читачем цілі сувої багатств, щедру скатертину-самобранку шуробрацлавського і всеподільського фольклору, звичаїв і неповторних обрядів. Про це в розділах “історії села” — “Як старшу світилку Зузю в наше село віддавали”, “Дідуньо Бенедько любив життя крепко”, “Бабусині придибенції-небилиці”, “Бабусине пісенне диво”, “Дідуневі “виходки” та оповідки”, “Ой, під калиною зранений партизан лежав”...

Із його книжкою багатющий матеріал знайдуть не лише патріоти Шури Брацлавської, що побіля знаменитої давньої столиці Поділля — містечка Брацлав, а й фольклористи, етнографи. Книжка ця проситься до особливого вивчення, а також до уважного читання і розповсюдження.

Ось тільки дві сторінки, пов’язані з бабусею автора на ймення Зузя з дівочим прізвищем Орловська-Підлісна-Раковська із села Побузького, що за селом Мачуха.

Перша сторінка — про вміння бабусі по-знахарськи зцілювати хвороби (“про її знахарство потрібно писати окрему книгу”, — зауважує автор-онук):

“Про лікування рожистого запалення — в народі прозваного бешихою (пристрітом) — пам’ятаю і коротенько напишу. Ця хвороба заразлива і найчастіше вражає в людини кінцівки, але може пошкодити й інші частини тіла. Найголовніше при цій хворобі — своєчасність лікування. Але ж це не з нашим мужицьким характером — “А, якось воно само пройде!...”. А воно не проходить і червонизми виразними язиками і свербінням охоплює все більшу частину живого тіла. Я не раз чув, як бабуся картала хвору людину: “Ну де ж ти раніше була?”. Зауважу, що таке дійство-лікування відбувалося у вечірню пору, коли зоряниця небо покривала. Зносила з горища велику ринку (таку вмів робити наш дідуньо), брала із печі жар і засипала в цю посудину, якщо була пошкоджена нога, то покривала сукном із шинелі (тепер це можна робити клейонкою), під ногу клала навхрест два ножі. Роздмухувала жар із завчасно принесених лікарських трав, підтримуючи гарне жевріння, обкурювала ногу і просила, щоб людина терпіла пекучість жару.

На жаль, більшість трав я вже не знаю, але ті, які по запаху запам’ятав, то це материнка (богородська трава), любисток, татарське зілля, із мітлиння березові гілки з бруньками, дубова кора. На ногу стелила пасмо із клоччя, завиваючи вісімками, і спалювала його, читаючи молитву (тільки їй відому), при цьому в такт молитви погойдувалася всім своїм тілом.

Обов’язково після кожного сеансу обводила навколо верхній поріг — кільце запалення — настоянкою з бузини чорної чи дубових гал (листочкових горішків), щоб запалення не підіймалося вище.

Протягом двох-трьох днів хвора людина вдома сама лікувалася за її рецептом: у таку саму макітру чи ринку потрібно було засипати жар, а при нагоді вугілля (чомусь запам’яталося, що обов’язково з дубових дров, і розжарювати його перваком горілки аж до полум’я, підсипаючи пшеничний грис, обкурювати та “прожарювати” пошкоджену ногу. Через два тижні хворобу як рукою знімає. І людина зі сльозами вдячності на очах приносила “подяку” матеріальну, від якої бабуня завжди відмовлялася, кажучи при цьому: “Все від Бога”.

А бабусині придибенції-небилиці, яких у книжці чимало, це своєрідні ритмічно-віршовані інтермедії, які назавжди запали в пам’ять вдячному слухачеві.

Одна з цих інтермедій мала такий епіграф: “Сходить місяць, сходе ясний, Ще й вечірняя зоря. А кум до куми тоді ходе, Коли кума вдома нема”. І далі розгортався наступний сюжет:

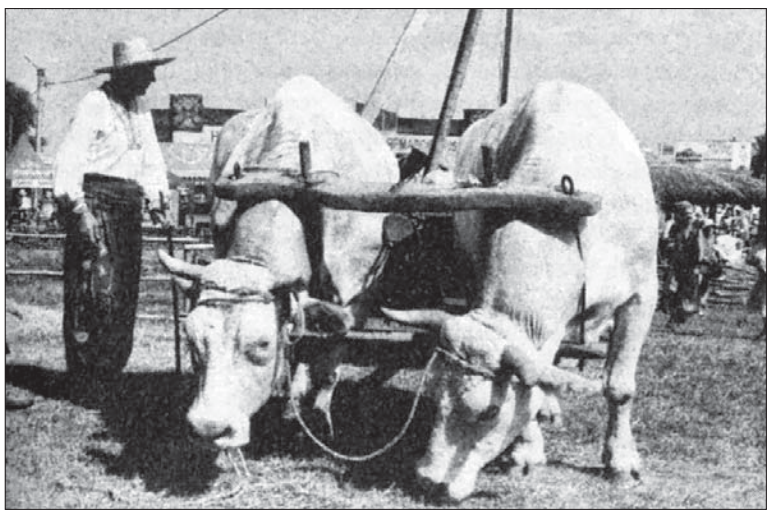

Воли круторогі, запряжені у вози століть

“...Отож, коли сходила вечірня зоря, кум дивився на плотик — чи кума вдома нема. А на плотик поглядав не просто так, бо на кілку плотяному завжди був умовний знак. Умовним знаком ріжок служив, що його бугай у корови на пасовиську збив. Ось його-то кум з кумою на кілочку вмоцювали і такий собі договір склали: якщо ріжок загостреним кінцем повернутий до садиби кума — вхід вільний (чоловіка вдома нема), а якщо в протилежний бік — нема ходу-“параходу”. В один із вечорів знак попереджав — вхід вільний, куме, поспішай!

Приодівшись благенько, підточивши інструменти, кум мерщій поплентався хутенько.

І яка там тишина — кума дома нема!

Двері сінні з шумом відкриває і такої співає:

“Як до куми не ходить, Коли кума пишна, А у неї густий сад І червона вишня”.

А в цей час у хаті між господарями пробігли чорти пелехаті: господар вечерю справляє, а господиня з кужеля нитку сукає.

Коли кум двері відчинив, то й остовпів, не очікуючи господаря вдома і... Причесався, прилизався, В нові штани вбрався, А як зайшов до куми — На порозі.....

А жінка — це жінка: з неї завжди, як з гуски вода...”.

У цей час бабуня сидить за кужелем і монотонно, ніжкою торкаючи педаль верстата, виспівує за ту куму:

“Посіяла просо біля рути, Та й забула ріжок повернути, А ти, дурню, знай, що казати, — Прийшовши мішки позичати”.

І тут у кума скресла душа-дума:

— Добрий вечір господарям! А тобі звідкіль, кумо, знати, що я прийшов мішки позичати?

— А сорока на хвості принесла.

— Отож да: взавтра їду до млина, а мішків нема. То займіте...

А господар борщ наминає і про мішки нічого не знає...”.

Чимало мистецьких і господарських секретів — і не лише бабусиних — читаємо в цій цікавій книжці. Що випікали вдома хліб завжди на дубових дровах, і в цьому був певний резон: такий хліб довго не черствів. Що найбільшою лайкою в хвилю скорого гніву, яку чули діти вдома, була: “Побий тебе вареником до подушки”...

Село наше — скарб неперебутній. Гортаю книжку Станіслава Змерзлого, роздивляюся світлини. Ось бабуня Зузя в юності, перед весіллям. У центрі світлини вона, бідно вдягнута, бо з незаможної родини. А обіч неї, як розписні обереги, подружки — доньки багатших господарів, наче з якогось фільму чи вистави про давні княжі часи. Але в усіх трьох врода не позичена, в очах — море вогню любові й ласки до життя.

А ось і воли круторогі — найтихіший і найвантажопідйомніший транспорт минулого. Ще один раритет, музейна рідкість, що її торкалися пензлі митців, слова поетів.

Скільки села — стільки світа!.. (Саме “світа” — так мовлять мої улюблені подоляни, зберігаю цю особливість рідної вимови).

Такою була сільська юність сто років тому

*“Є теплота серця, сміливість,
з якою майстер зупиняє мить”.*

Шановні просвітяни!

1 листопада 2013 року в Запоріжжі на острові Хортиця стартувала акція “До 200-річчя Тараса Шевченка посадимо двісті дубів”. Першого дуба посадив колектив загальноосвітньої школи І—ІІІ ступенів села Нововодяне Кам’янсько-Дніпровського району Запорізької області.

Запорізька “Просвіта” вже отримала 79 заявок на саджанці дуба від закладів освіти області й не тільки.

Запорізьке обласне об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка (повторно) звертається до всіх українців в Україні та діаспорі підтримати та долучитися до акції.

Просимо інформувати Запорізьку “Просвіту” про перебіг проведення акції. Акція триватиме до 25 листопада 2014 року. Очікуємо понад 500 заявок на отримання саджанця дуба, тому звертаємося до всіх охочих зробити благодійний внесок для вирішення організаційних, технічних і транспортних питань, пов’язаних із проведенням акції “До 200-річчя Тараса Шевченка посадимо двісті дубів”.

Тарас Шевченко наш духовний Батько, тож гідно відсвяткуємо славний ювілей нашого пророка.

З повагою,
Олег ТКАЧЕНКО,
голова ЗОО ВУТ “Просвіта”
ім. Т. Г. Шевченка

Реквізити для пожертви та внесків:
Р/р № 26000301150713 у Територіально відокремленому безбалансовому відділенні № 10007/0265 філії-Запорізького обласного управління ВАТ “Ощадбанк”, МФО 313957, ідентифікаційний код 20502761

(Акція: посадимо 200 дубів)

Слідами Григорія Сковороди

Так називається книжка, що побачила світ в обласному комунальному видавництві “Гадяч” завдяки чорнухинським меценатам. Її автор — голова районного товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, авторитетний місцевий краєзнавець, заслужений працівник культури України Микола Булда. Цей нарис про історію чорнухинського краю від давнини до сьогодення на 320 сторінках — результат 15-річної праці дослідника-просвітянина в Державному історичному архіві України, Державному архіві Полтавської області, Полтавській обласній науковій універсальній бібліотеці ім. І. П. Котляревського, Національній бібліотеці України ім. В. Вернадського, Національній історичній бібліотеці України, Лохвицькому історико-краєзнавчому музеї ім. Г. С. Сковороди.

Це третя книжка дослідника історії Чорнухинщини. Перші дві: “Мудрець з Чорнухинського краю” та “Ні могили, ні хресного знаку” — здобули високу оцінку краєзнавців і визнання на державному рівні. Адже за підготовку цих досліджень просвітянину присвоїли звання заслуженого працівника культури України.

“Кожне століття, кожне покоління лишило свій слід в історії, але з плином часу історичне полотно тьмяніє, прийдешні покоління менше згадують свій родовід, сиву давнину, ті події, які давно відшуміли за вітрами історії”, — зауважив Микола Булда. Чорнухинська земля — край відважних козаків Чорнухинської, Городиської і Куріньської сотень Лубенського полку, визначних діячів української науки й культури, серед яких історик і статистик Лев Падалка, оперний співак Михайло Швець, актор Микола Альбиківський, літератор і фольклорист Григорій Маркевич, книгознавець Григорій Саливон, церковний діяч Амвросій Келембет, доктор технічних наук Павло Борсук, доктор філологічних наук Григорій Коляда, кандидат геолого-мінералогічних наук Григорій Захарченко, вчений-селекціонер Яків Яценко, видатний організатор сільськогосподарського виробництва Сергій Марченко, доктори педагогічних наук Анатолій Булда і Ольга Ярошенко, доктор філософських наук Микола Жук, астроном Іван Крячко, публіцист, громадський діяч Володимир Стадниченко, поети Дмитро Шупта, Володимир Мирний, Віктор Розсохань. Однак найвеличнішою постаттю залишається український філософ, просвітитель, педагог і музикант Григорій Савич Сковорода.

Читачі також зможуть дізнатися про народні промисли й ремесла, культурне життя, освіту, релігію на теренах краю у минулі століття.

Після здобуття Україною незалежності знято багато заборон щодо тематики історичних досліджень, грифи “таємно” в архівах, що дало змогу автору об’єктивніше висвітлити національно-визвольні змагання, голодомор-геноцид, комуністично-сталінські репресії.

Прес-центр
Полтавського крайового
товариства “Просвіта”
ім. Тараса Шевченка

Фоторозповідь про видатного українця та мецената

Щойно побачила світ третя книжка із серії “Золоті імена Полтавщини” — фотоальбом “Автограф на землі. Семен Антонець” видавництва “Симон” (автор — Валерій Черкас). Унікальне історико-краєзнавче видання складається з трьох розділів: “Становлення особистості”, “У співпраці з природою”, “Не хлібом єдиним…”.

Людмила ОЛЬХОВСЬКА,
провідний науковий співробітник Полтавського літературно-меморіального музею В. Г. Короленка

Полтавський фотожурналіст Валерій Черкас знайомить читачів з аграрієм Семеном Антонцем, засновником ПП “Агроекологія”, Героєм України, Героєм Соціалістичної праці, почесним академіком, членом Президії Національної академії аграрних наук України, дійсним членом Української екологічної академії наук, почесним професором Полтавської державної аграрної академії, заслуженим працівником сільського господарства України. Над цим цікавим проектом працювали Антоніна Антонець (упорядник текстів і фотографій), Ганна Козельська (літературний запис), Віктор Самородов (науковий консультант).

До альбому, крім знімків з архіву Семена Свиридоновича, увійшли знімки з домашніх архівів таких відомих полтавців, як Олена Байрак, Петро Сливка, Сергій Поспєлов, Олександр Коробкін та ін. Переважну більшість ілюстрацій опубліковано вперше. Зібрані під однією обкладинкою, ці унікальні чорно-білі й кольорові світлини неначе зріз епохи, вони гармонійно поєднані з віршами, афоризмами, думками наших сучасників, які відвідали той благословенний край, де господарює Семен Свиридонович Антонець. Історія роду Антонців зливається з історією країни, і читач відчуває: це не просто фотоальбом із коментарями, це підручник з історії, політології, культурології, а ще — з сільського господарства (землеробства й тваринництва).

Тим, хто працював над виданням, вдалося повно віддзеркалити біографію цієї чудової людини. Семен Свиридонович постає перед читачем у різних іпостасях, але головна з них ось у чому: він борець за здоров’я нації, намагається забезпечити українців екологічно чистими продуктами харчування. Хіба це не національна ідея, варта всебічної підтримки й наслідування? А ще герой нашої оповіді відбудовує церкви, відродив та утримує дачу В. Г. Короленка, щороку організовує святкування на честь дня народження видатного письменника-класика. Він так само, як колись Короленко, допомагає багатьом матеріально: на операцію, на видання книжок, на участь у міжнародних конференціях і конкурсах, на проведення концертів і т. ін.

Ось Семен Свиридонович в оточенні державних діячів, співаків, науковців, письменників, художників — тих, хто радує нас своїми творчими доробками, й тих, хто, на жаль, уже залишив нас і дивиться на цей світ лише з фото. Для фотохудожника Валерія Черкаса немає дрібниць, а є теплота серця, сміливість, з якою майстер зупиняє мить.

«Моя сила — у рідному краї…»

Кіровоградське музичне училище урочисто й піднесено відсвяткувало ювілей своєї славетної випускниці — народної артистки України, лауреата Шевченківської премії, кавалера ордена княгині Ольги Лідії Забілястої.

Її викладач і куратор групи Надія Шост, яка й зараз працює в музучилищі, вітаючи ювілярку, згадувала її чорнявою струнокою дівчинкою з двома кісками. Ліда була однією з небагатьох, хто вступив у музичне училище, не маючи початкової музичної освіти, бо ж у селі Олено-Косогорівка Кіровоградського району, звідки вона родом, на той час не було музичної школи. Тож Ліді доводилося багато працювати. Та завдяки таланту, глибокій внутрішній порядності й наполегливій праці скромна дівчина з українського села здобулася мистецьких вершин і світового визнання.

Її першим визначним тріумфом стала золота медаль за перше місце на міжнародному конкурсі імені Чайковського 1982 року. Потім були виступи на багатьох світових сценах, японці визнали її Чіо-Чіо-сан кращою у світі.

Усі ці здобутки і визнання не позбавили Лідію Леонідівну природної скромності, любові та прихильності до рідного краю, до своєї альма-матер. Вона часта гостя на Кіровоградщині, як може допомагає рідному музучилищу, виступає на сцені обласної філармонії.

Ювілейний концерт співачки був швидше концертом-вшануванням, де активну участь брали нинішні студенти музучилища (директор Лариса Голиусова). Виступи камерного та симфонічного оркестру училища, оркестру народних інструментів, хору “Пріма-віста”, ансамблю “Сокoли” — свідчили, що таланти тут не переводяться. Співачка, дякуючи землякам за любов і шану, підкреслила, що ця любов взаємна і талант їй даний Богом саме тут, у наших степах, тож тут вона черпає свою силу і наснагу.

Світлана ОРЕЛ,
м. Кіровоград

Творчий бенефіс видатного земляка

Іванна СТЕФ’ЮК,
ведуча мистецької світлиці “Оберіг”, просвітянка
Фото **Олександра БОКЛАЧА**

У приміщенні Українського народного дому Чернівців відбулася урочиста Академія, присвячена 80-літньому ювілеєві заслуженого діяча мистецтв України Василя Селезінки та презентації нової книжки спогадів митця — “За четвертою стіною”.

Василь Селезінка — актор, письменник, журналіст, режисер, театральний критик, музикант, педагог, краєзнавець, громадсько-культурний діяч. Вшанувати дорогого вчителя, колегу, наставника чи просто близького друга прийшла численна публіка, яка об’єднала корифеїв чернівецької тележурналістики (Аркадій Казимірський, Антоніна Фантух, Василь Довгий, Жанна Одинська та ін.), представників буковинської наукової думки (Микола Сидоренко, Ігор Чернюк, Віктор Павлюк, Оксана Івасюк, Олександр Масан, Ірина Марко), знаних митців краю (Ольга Ільїна, дует “Писанка”, Василь Пиндик, Василь Фольварочний, Володимир Михайловський, Іван Дерда).

Першими ювіляра привітали очільники Чернівецького ОО “Просвіти” голова Остап Савчук і відповідальний секретар Марія Пелех. Василь Михайлович розповів про навчання спочатку на акторському факультеті Київського театрального інституту імені Карпенка-Карого, згодом — на факультеті журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка, про режисерські курси в тодішньому Ленінграді та Києві. Далі Василь Селезінка детально і захопливо, в притаманній йому легкій гумористичній манері розповів про своє театральне життя у Рівненському обласному театрі, за цей час артист зіграв понад 30 ролей. Його персонажі колоритні, а типажі — яскраві. Василь Михайлович був художнім керівником Чернівецького обласного музично-драматичного театру імені Ольги Кобилянської. Перу Василя Селезінки належить понад 300 критичних, театрознавчих і оглядових статей про театр.

Колеги-тележурналісти розповіли про те, які блискучі передачі випускав Василь Михайлович за час своєї роботи в Чернівецькій обласній студії телебачення — ведучий і режисер енциклопедичних знань презентував глядачеві культурно-мистецьку передачу “Сяйво”, тематичний цикл “Місто моєї любові” та багато інших, знають Василя Селезінку і як талановитого режисера — пан Василь присвятив близько сорока років режисурі й виховав не одне покоління митців.

Прийшли привітати свого Учителя студенти — колективи та окремі виконавці — ансамбль “Марічка” (Центральний палац культури міста Чернівці), ансамбль “Буковиночки” під керівництвом Ярини Вишпінської, студентка Педагогічного коледжу ЧНУ імені Юрія Федьковича Алла Пшеничко (концертмейстер Тетяна Тирон) і декламатор Олег Гамаль.

Особливо теплі спогади Василь Михайлович присвятив на цьому вечорі своїй покійній дружині — Марії з роду Рибаків, саме їй — найважливішій жінці свого життя, він присвятив книжку “За четвертою стіною”.

Свято відбувалося у світлій атмосфері, хотілося ділитися спогадами, враженнями, міркуваннями, дарувати пісні й вірші, творити. Дуже слушно зауважила берегиня мистецької світлиці “Оберіг” Марія Пелех, що такі урочисті вечори мають стати гарною традицією. Отож відтепер просвітянська світлиця збиратиме митців у ще одному форматі — поки новому для неї — вечорах творчості, вечорах-зустрічах, імпрезах, що презентують одного митця в усій багатогранності його творчої натури.

Енциклопедія трипільської цивілізації — джерело праісторії

Наталя ГУМНИЦЬКА,
просвітянка, член НТШ,
Львів

До свого 145-річчя Галицька “Просвіта” у Львові отримала в дар від Благодійного фонду “Платар” фундаментальну працю — “Енциклопедію трипільської цивілізації” у 2-х томах. Ідея і організація видання цієї ґрунтовної науково-довідкової літератури належить відомим меценатам і колекціонерам, керівникам Благодійного фонду “Платар” Сергію Платонову й Сергієві Таруті. Авторський колектив — авторитетні фахівці (археологи, історики, мистецтвознавці, лінгвісти) з України, Росії, Молдови, США, Румунії. Унікальність цієї праці — перша спроба узагальнення і систематизації понад 130-річних досліджень трипільської цивілізації, візуалізація за допомогою інтернет-технологій матеріальних і культурних пам’яток періоду неоліту на території України, створення трипільської термінології, подання інформації про найвизначніших дослідників цієї доісторичної землеробської цивілізації. Енциклопедія містить фундаментальні статті, а також понад 800 статей енциклопедичного характеру. Цінними є відомості про музеї, музейні та приватні колекції трипільських знахідок, академічні інституції й організації, що тривалий час займаються вивченням географічних ареалів України (насамперед Придністров’я і Подніпров’я), на яких мешкали наші пращури, чи племена у VI—II тис. до н. е. Знаменитий археолог Вікентій Хвойка, якому належить відкриття трипільської цивілізації на Київщині й відповідної назви, вважав українців автохтонними спадкоємцями трипільської культури. Ця думка знайшла підтвердження в публікаціях світового рівня фахівців, переважно іноземного походження, зокрема російського академіка Рибакова. На жаль, вітчизняні спеціалісти поки що і тут долають стереотип меншовартості. Саме тому актуальність і важливість цієї аргументованої науково-довідкової праці важко переоцінити. На вітчизняному науково-дослідному олімпі вона є однією з перших, що відважно намагається розширити археологічні рамки проблеми і піднести її до концептуальних, світоглядно-цивілізаційних та історико-культурних узагальнень і стверджувати, що Північне Причорномор’я, Трипілля було колискою індоєвропейських народів. Енциклопедія не залишить байдужим нікого, хто звернеться до її джерельних матеріалів, до величезного масиву (понад 3 000 кольорових фотознімків) старожитностей, які вражають своєю мистецькою вишуканістю і гармонією. Вражають і одночасно викликають гордість за нашу землю, що стала прабатьківщиною зародження землеробської і скотарської цивілізації, дала поштовх для розвитку різних культурних світів і зберегла, зокрема, доісторичні орнаменти писанок, вишиванок, кераміки до сьогоднішніх днів. Відкриттям стануть не лише історичні факти й археологічні артефакти, а й відомості про визначні постаті в археологічній науці, серед яких відомий поет Олександр Ольжич-Кандиба, син Олександра Олеся-Кандиби, який захистив у 27 років докторську дисертацію із проблем неоліту, тобто трипільської доби на Галичині. Безперечно, Енциклопедія не вичерпує вивчення проблем трипільської цивілізації. Але її автори роблять спробу повернути наукову спільноту і суспільство загалом до глибинного аналітичного осмислення трипільської культури в її українському праісторичному контексті. Тим і цінна ця праця, бо скеровує нас до праджерел, до нашої передісторії, тобто занурює нас у невичерпні культурні пласти, які є нашою гордістю і величним містком у майбутнє. І тільки від нас “в Україні і не в Україні сущих” залежить, чи розбудуємо ми цей міст історичного зростання, чи виявимося достойними наслідувачами наших геніальних прапращурів і доведемо собі та світовій спільноті, що ми насправді постали із глибин трипільської цивілізації. Відрадно, що зацікавлення трипільською культурою у нас зростає з кожним роком не лише серед фахівців, а й серед громадськості. Свідченням цього факту є, зокрема, Фундація “Трипілля” (співзасновник Павло Мовчан), яка покликана реконструювати не лише вітчизняну, а й світову історію, підтвердити висновки В. Хвойки та інших вчених, що на території України сформувалася та розвивалася впродовж тривалого часу індоєвропейська етнокультурна спільнота. Набуває популярності тема Трипілля і серед молоді, діє фестиваль “Трипільське коло”.

Тож черпаймо з наших багатющих джерел мудрість, красу і любов до рідної землі, до духовних і мистецьких традицій. Тоді ми будемо цікаві самим собі та світові.

Кінопрем’єра в Ружині

Вивчаючи історію рідного краю, ми побачили, що майже кожне село нашого району дало світу дивовижних митців української культури, якими пишаються і в Україні, і за її межами.

Віктор МИТЮК,
голова Ружинського селищного осередку “Просвіти”, Житомирщина

Тимофій Васильович Левчук (народився у селі Бистріївка 1912 р., помер у Києві 1998 р.) — кінорежисер, автор понад 20 фільмів, народний артист СРСР, лауреат Державної премії України ім. Тараса Шевченка, майже чверть століття очолював Спілку кінематографістів України.

Леонід Петрович Мужук (народився у селі Мусіївка, що біля Бистріївки, 15.11.1946 р.) — український організатор кіновиробництва, сценарист, режисер, кінодраматург, заслужений діяч мистецтв України, народний артист України, лауреат Державної премії України ім. Тараса Шевченка, викладач, професор, член Центрального правління ВУТ “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка.

1968 року в Ружині відбулася прем’єра фільму Т. Левчука “Помилка Оноре де Бальзака” — велика подія для мешканців сільського району. А в жовтні цього року наш осередок долучився до підготовки відзначення 90-річчя утворення Ружинського району акцією: ми провели **кінолекторій**, на якому продемонстрували творчий доробок і згаданих кіномитців, і аматорські фільми про рідний край нашого земляка Анатолія Богуша. Апофеозом кінолекторію стала прем’єра фільму Л. Мужука “Дніпровська балада” 8 жовтня у районному будинку культури. Вдячні глядачі довго аплодували стоячи своєму землякові... Керівники району вручили високим столичним гостям пам’ятні знаки “Гордість Ружинщини”.

Після перегляду фільму його автор зустрівся з глядачами у залі селищної ради. В обговоренні взяли участь В. І. Жарський, селищний голова, С. К. Васильчук, голова Житомирського обласного об’єднання “Просвіти”, Я. С. Оверчук, колишній фронтовик, учитель-пенсіонер, який нещодавно відзначив свій 90-літній ювілей. Міркування, поради ветерана були доречними і глибокими, і Леонід Петрович пообіцяв згодом приїхати до нас, щоб зробити зйомки розповіді поважного ветерана війни і праці.

Понад дві години обговорювали не тільки фільм, а й питання збереження правдивої історичної пам’яті й розвитку української культури. На завершення зустрічі кінорежисер подарував нашому осередку книжки та диски бібліотеки “Просвіти”.

Із роси й води!

4 листопада виповнилося 90 років Іванові Бучківському, просвітянину-отаману, який відродив і майже 25 років очолює Городоцьку “Просвіту” на Львівщині. Про нього нещодавно писала наша газета у статті “Не дай спати ходячому” (№ 28, 2013 р.). Його вітає зі славним ювілеєм дочка, член Національної спілки журналістів України Мирослава Олійник (Бучківська). Наш тижневик і всі просвітяни приєднуються до привітань і найкращих побажань невтомному подвижникові. Щастя, здоров’я, довгих років життя Вам, шановний Іване Павловичу!

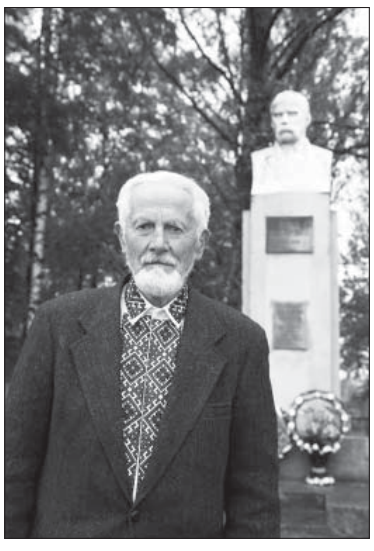

Пасербиця на своїй землі?..

В Укрінформі представили аналітичний огляд “Становище української мови в Україні 2013 року”. Його підготував громадянський рух “Простір свободи”, а представив Тарас Шамайда, один із лідерів цієї організації. У заході взяла участь відомий мовознавець, доктор філології, професор Києво-Могилянської академії Лариса Масенко.

Петро АНТОНЕНКО

В основі аналітичного огляду дані державної статистики, соціології, а також власні моніторингові дослідження, здійснені волонтерами руху в усіх регіонах України.

Одна з головних тем — ситуація в системі освіти. Якщо порівнювати нинішній рік із попереднім, то начебто є мінімальні позитивні зрушення: частка школярів, що здобувають освіту українською мовою, зросла на 0,1 % і становила 2012/2013 н. р. 82 %. Таке невелике зростання в умовах заохочення русифікації освіти можна вважати успіхом. Але як перегукується цей мізерний “плюс” з антиукраїнською політикою міністра Табачника? Лариса Масенко відповіла, що цього так званого “плюса” досягли ***не завдяки, а всупереч*** Табачнику і місцевим владцям. Як приклад, ситуація у Києві, де в окремих школах змушували записувати дітей у російськомовні класи, і лише чітка позиція їхніх батьків запобігла русифікації.

У деяких регіонах розгортаються справжні баталії щодо утвердження державної мови в освіті. І тут важлива роль батьків, громадськості. Зовсім не випадково найбільше — на 1,5 % — зросла кількість школярів, що навчаються українською, на Донеччині. Значною мірою це завдяки подвижництву місцевої “Просвіти”, зокрема Марії Олійник та її соратників-просвітян. Акції протесту проти закриття українських шкіл і класів, судові позови проти русифікаторів — ці та інші дії просвітян дають ефект.

Тарас Шамайда навів дані попередніх моніторингів, які свідчать, що раніше кількість учнів, які навчалися українською, зростала щорічно не на жалюгідні 0,1 %, а на значно більше. Тобто бачимо суттєве зниження динаміки. Ось наслідки закону Ківалова—Колесніченка. Звичайно, навіть україножоби не можуть зупинити поступ, хоча ліпше було б без них.

Якщо загалом рівень державної мови в освіті тримається, то статистика щодо молодших класів і першокласників погіршилася.

Зайве говорити про “мовний розкол” на мапі держави: різниця по областях дуже суттєва. Нічого не поліпшилося у зрусифікованому Криму, на Одещині, Луганщині. Скажімо, в Криму українською навчаються лише 7,4 % школярів, а влада перешкоджає відкриттю нових українських шкіл чи класів, навіть попри письмові заяви батьків.

Кінопрокат було названо у нечисленному переліку сфер, де державна мова тримає позиції чи посилює їх. Тут зросла сумарна кількість фільмів, дубльованих чи озвучених українською. Цього року це 71,3 % фільмів, тоді як минулого було 64,8 %. Решта 28,7 % фільмів (переважно російського виробництва й озвучені російською мовою) мають українські субтитри.

Ось і всі здобутки. Значно більше сфер, де українська мова на своїй рідній землі почувається пасербицею. І динаміка не радує, а тривожить. **Засоби масової інформації.** Здавалося б, куди ще далі русифікувати ЗМІ і витісняти тут державну мову, тим не менше за рік частка газет, що видаються українською, знизилася до 30,2 %, а журналів державною мовою взагалі лише 18,5 %.

Не радує ситуація в ефірі. Моніторинг прайм-тайму восьми рейтингових **телеканалів** у жовтні 2013 року показав: частка російської мови в ефірі перевищила 50 %, української тут лише 31,8 %. Сумна ситуація і в радіоефірі. Добре, що позиції тримає Національне радіо, де і перший, і другий канали, і особливо канал “Культура” є форпостами української мови. Моніторинг шести рейтингових **FM-радіостанцій** засвідчив, що частка пісень українською мовою зменшується з року в рік і становить нині жалюгідні 2,2 %.

Коментує Лариса Масенко: “Дуже важливо, що громадськість відстежує мовну ситуацію, хоча це мала б робити держава за належної мовної політики.

У ЗМІ справи кепські. Щодо радіостанцій, особливо FM, то тут просто катастрофа. І зловісну роль відіграв закон, внесений Оленою Бондаренко, який зняв квоти в ефірі для українських авторів і виконавців. Української пісні нема в ефірі цих станцій, а російські виконавці мають тут повну свободу і великий інформаційний простір.

Шкода, що законопроект про те, щоб зробити податкові канікули в ефірі для авторів і виконавців українських пісень, відкликали. На відміну від згаданого закону авторства Бондаренко, який фактично працює проти України.

Тривожна ситуація з газетами. Хоч саме сфера ЗМІ мала б сприяти зміцненню позицій державної мови, як це є в країнах Європи”.

Жодних помітних зрушень у книговиданні. Лише 50 % **книг** надруковано в Україні державною мовою, причому більшість із них — навчальна література, а красне письменство на узбіччі книговидання. Натомість масований імпорт книг із Росії у рази перевищує випуск книг в Україні.

Важко говорити про цілеспрямовану державну політику в мовній сфері, якщо навіть у державних структурах не скрізь спілкуються державною мовою. Навіть у гуманітарній сфері.

А як щодо побутового спілкування? Всеукраїнські **соціологічні дослідження (2012—2013 рр.)** засвідчили, що українську мову не лише вважає рідною переважна більшість населення, а й російськомовні громадяни позитивно сприймають її в побуті. Між тим, триває процес “повзучої русифікації” **сфери послуг, реклами, торгівлі.**

Професор Лариса Масенко, лауреат премії імені Б. Грінченка

Так, за підсумками моніторингу кав’ярень і ресторанів у 29 великих містах (усі обласні центри та міста з населенням понад 300 тис.) лише 46 % закладів харчування мають українську вивіску, лише в 49 % меню надруковано українською і тільки у 36 % закладів персонал обслуговує україномовних клієнтів українською.

Упродовж року в цих 29 містах зросла частка використання російської мови в **зовнішній рекламі,** яка взагалі має бути державною мовою. Між тим, українською розміщено рекламу лише на 68 % білбордах (торік був 71 %).

Висновок аналітичного огляду однозначний: звуженню сфери вживання української мови сприяє дія скандального закону “Про засади державної мовної політики”.

Час зібрати всю родину

На відзначення Дня української писемності й мови просвітяни у столичному Будинку вчителя провели літературно-мистецьке свято. Вела вечір заслужена артистка України Тетяна Негрій, яка нагадала, що свято встановлено 9 листопада 1997 року, коли тодішній президент України Леонід Кучма на підтримку ініціативи ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка та інших патріотичних організацій видав Указ № 1241/97 про відзначення цього свята у день вшанування пам’яті Преподобного Нестора-Літописця.

Надія КИР’ЯН
Фото автора

Слово про значення української мови виголосив професор Іван Ющук, член Центрального правління “Просвіти”: “Чужу мову можна вивчити за 6 років, а свою рідну треба вчити все своє життя. Дуже добре знати багато мов, став афоризмом вислів: скільки я знаю мов, стільки разів я людина. Але ці мови допоміжні. Рідна мова дає нам опору в житті. Пояснюйте своїм дітям, онукам, друзям, що не однаково, якою мовою людина буде постійно спілкуватися. Чому різні окупанти, завойовники намагаються нав’язати свою мову? Я бачу такі причини: чужа мова не дає можливості для повноцінного розвитку мислення та уявлення, знижує наш інтелект. А своя — активізує, збуджує мислення. Також завойовники нав’язують свою мову, щоб закріпити за собою територію, прив’язують колонії до метрополії. Отже, якщо ми хочемо державності, треба берегти, пропагувати рідну мову. Молодь, з якою я спілкуюся, мої студенти добре розуміють, що ніхто крім нас не утвердить українську Україну. “Просвіта” повсякчас намагається це робити”.

Учасники свята привітали народну артистку України Галину Яблонську, яка нині отримала високу нагороду – орден Святої княгині Ольги, побажали їй здоров’я, творчих успіхів, надалі радувати глядачів своїм талантом.

Галина Яблонська зазначила, що слово нас об’єднує, тому актори йдуть у школи, інститути, щоб донести цю думку до молоді. Організували героїчний театр “Пам’ять”, у якому відбулися вистави про Волинь, Карпатську Україну, про видатного українського монументаліста Михайла Бойчука, якого, на жаль, не знають навіть студенти інституту, що носить його ім’я. “На кожному з нас, хто відчуває відповідальність, дуже велика місія”, — сказала Галина Гілярівна. Вона прочитала власний вірш, який колись присвятила українцям за межами України, але нині зрозуміла, що він актуальний для всіх нас: *Українці всього світу, // Всюди вас, як того цвіту, // Час додому повертати, // Вас чекає рідна мати, // Несете ви розум, славу // У чиюсь чужу державу, // А Вкраїна знемагає, // Рятуватися бажає. // Повертайтесь, повертайтесь, // З Україною єднайтесь, // Час зібрати всю родину, // Будувати нашу хату, // Щоб могли в ній гарно жити // Ми самі і наші діти, // Щоб за море не літали, // Щастя-долі не шукали // Десь далеко за морями... // Повертайтесь, повертайтесь // Із родиною єднайтесь. // В нас чужинці хазяйнують, // Рідні діти десь мандрують, // Велетенські свої сили // По світах розпорошили. // Лиш з’єднавши всі зусилля, // Подолаємо свавілля.*

Відповідальний секретар ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Микола Нестерчук та заслужений працівник культури України, член Головної ради “Просвіти” Дмитро Ломачук привітали всіх зі святом та вручили нагороди найактивнішим просвітянам, які несуть українське слово.

Найвищою нагородою нашої громадської організації “Будівничий України” нагороджено Ірину Сівакову, керівника народного хору “Петрушаночка”, почесні грамоти отримали учасниця цього хору Ніна Василенко, керівник хору ветеранів війни та праці “Київська Русь” Наталія Мороз, керівник Ансамблю народної пісні Дитячої музичної школи № 23 м. Києва Валентина Гаркуша.

З вітальним словом виступила заступник директора ЗОШ № 187 Солом’янського району Києва Ольга Ходацька. “Саме школа – той фундамент, на який треба закласти добротний будинок свідомості – чистої, сумлінної, моральної, духовної людини. Вчителю належить велика місія, бо ми не тільки даємо знання, а й виховуємо майбутніх громадян України. Я вважаю, що бути громадянином України – це насамперед із повагою ставитися до рідного слова”, — сказала Ольга Миколаївна.

Концертну програму представили народні хорові колективи “Київська Русь”, “Петрушаночка”, хор “Гомін” під керівництвом нашого патріарха Леопольда Ященка, Ансамбль дитячої музичної школи № 23.

Усіх глядачів підкорив дует Олексія Черняхівського, голови контрольно-ревізійної інспекції, заступника голови Оболонського районного у місті Києві об’єднання “Просвіти” та просвітянина Анатолія Олійника.

“Большевики всіма засобами нищили всі пам’ятки давньої архітектури та культури”.

Масовий терор як засіб державного управління

Закінчення.
Поч. у ч. 44 за 2013 р.

— Що було, коли закінчився ленінський період?

— Якісна відмінність сталінського періоду стосовно попереднього зводиться лише до упорядкування терору. Оперативний наказ наркома внутрішніх справ СРСР Н. І. Єжова № 00447 “Про операцію з репресій колишніх кулаків, кримінальників та ін. антирадянських елементів” (липень 1937 р.) у параграфі “Порядок проведення операції” визначав: “Обов’язково вилучаються боєприпаси, військове спорядження, вибухові речовини, отруйні речовини, контрреволюційна література, дорогоцінні метали у монетах, злитках і виробах, іноземна валюта, розмножувальні прибори і листування”. Насправді під контрреволюційною літературою насамперед мали на увазі совєцькі видання, які згодом заборонила цензура.

Архівно-слідчі справи й додатки до них містять також документи про вилучені рукописи. 1937 року під час трусу вилучено: у священика с. Мар’янівки Гребінківського повіту Сави Бідноші щоденник і рукописний “Апостол”, у архієпископа Костянтина Малюшкевича — альбом із фотокартками, у священика Івана Павлюка-Кордона — чотири метричні книги й невідому кількість “різних релігійних рукописів”, у єпископа Миколи Карабіневича — архів церковно-окружної ради (12 тек), у митрополита Василя Липківського — “чемодан з різн[ою] переп[искою]”. Не збереглося жодного документа, жодного акта, що містив би опис цієї коштовної валізи.

Звільнений 1933 року історик Володимир Пархоменко клопотався про повернення йому монографії “Русь і Степ”, рукопис якої у нього вилучили під час арешту в Дніпропетровську 30 вересня 1929 року. Дослідники терору, розв’язаного проти церкви, й автори праць, присвячених репресованим науковцям, ніколи не виявляли в архівах рукописів, що були названі як вилучені під час арештів.

Крім заборонених видань і рукописів, у церковних діячів і всіх репресованих громадян під час трусу вилучали коштовності й навіть не передбачені наказом Єжова облігації. Після арешту митрополита Константина (Дьякова) 9 квітня 1938 року до начальника IV відділу УГБ НКВД УССР надійшов рапорт: “У арештованого Дьякова Константина Григоровича, який помер у тюрмі, при обшуку в момент арешту було вилучено різні золоті й срібні вироби близько 18 кілограмів, троє золотих годинників і 4500 р. радянськими знаками [...]”.

— Силові структури грабували не лише окремих осіб, а й українські музеї?

— Агенти Внешторга/Госторга, фахівці-антиквари знаходили коштовності по всіх музеях СРСР, починаючи з ленінградського Ермітажу. Визначальний був попит, ринкова кон’юнктура. Речі, які могли придбати на Заході, оголошували експортними й вилучали незалежно від того, де вони на той час перебували — у фондах чи в експозиції. Оскільки українське мистецтво (умовно кажучи, твори Миколи Пимоненка чи П. Левченка) на Заході не котувалось, вся увага влади була сконцентрована на західноєвропейській класиці, що мала високий попит, і тих провінційних музеях, що акумулювали коштовніші пам’ятки культурної спадщини, передусім пам’ятки старшинсько-гетьманської державності. У Києві це був Всеукраїнський Історичний музей ім. Т. Шевченка та Музей мистецтв ВУАН (кол. Ханенків). Вилучили й спродали за кордон багато безцінних творів мистецтва, зокрема з Музею мистецтв ВУАН картину Юбера Робера (1733—1808), гобелен 1512 року, меблі, ювелірні вироби тощо.

У 1929—1932 роках вартість мистецького експорту СРСР на Захід становила приблизно 20—22 млн крб, тобто складала менш ніж 1 % прибутку від загального щорічного експорту. Інакше кажучи, точнісінько того самого чи й значно більшого фінансового ефекту можна було досягти, збільшивши в 1,5 рази поставки якогось жмиху чи іншої сировини. Це виявляє антинародний характер тодішнього керівництва, яке завзято нищило культурний потенціал країни.

— Пам’яткоохоронці також потрапляли під репресії...

— 1926 року заснували Київську крайову інспектуру охорони пам’яток культури й природи. Навесні 1929-го під час обговорення звіту Софійської комісії при ВУАН інспектор охорони пам’яток культури Федір Ернст проголосив заповідником садибу Софійського собору, себто територію колишнього Софійського монастиря, — вона мала увійти до складу комплексу “Київський Акрополь”. Експозицію музею “Київський Акрополь”, який також прагнули зберегти, передбачалося розташувати у Десятинній церкві.

Ініціативу київських науковців навесні 1929 року не міг не схвалити один із керівників Наркомосу часів Олександра Шумського й Миколи Скрипника завідувач Упрнауки Юрій Озерський, який погодився оголосити заповідним насамперед Софійський собор. Наркомос виділив на заповідник певні кошти, але добитися на урядовому рівні створення в Києві другого заповідника у масштабі Музейного містечка було вже неможливо, отож численні нерухомі пам’ятки культури загинули.

На плані урядового центру, що його вибрала урядова комісія, ми не бачимо не тільки Михайлівського Золотоверхого, а й Софії, не бачимо пам’ятника Богданові Хмельницькому й навіть Присутствених місць. На території Акрополя, як він уявлявся українським патріотам Ф. Ернстові та його соратникам, загинули Михайлівський Золотоверхий собор, Трьохсвятительська, Георгіївська, Десятинна та Стрітенська церкви.

Василівська (Трьохсвятительська) церква під час руйнування 1935 р. Була побудована 1183 р., перебудована у 1690—1700-х рр.

Хоч це й дещо парадоксально, але Святу Софію врятував український большевицький уряд. Здійснивши Голодомор, маріонеткові функціонери Косіор, Постишев, Панас Любченко, Шелехес, Затонський, Хвиля та інші відвідали історичну святиню України, яку вони ледве не зруйнували. За спогадом першого директора Софійського заповідника Івана Скуленка, вони пересвідчилися, що рятувати Софію треба негайно. Голова Раднаркому Любченко одразу дав розпорядження виділити кошти з резервного фонду Раднаркому. Цікаво, що і Любченко, і Хвиля були колишні боротьбисти, і партійно-національні інтереси їх зближували. Любченко відстоював Хвилю й після його арешту.

Опинившись на еміграції, археолог та історик археологічної науки Михайло Міллер зробив важливе узагальнення: “Під час згаданих вище реорганізацій археологічних установ та музеїв було репресовано також всіх без винятку інспекторів охорони пам’яток історії, культури та мистецтва. [...] Большевики всіма засобами нищили всі пам’ятки давньої архітектури та культури, бо ці пам’ятки демонстрували молодим поколінням стару високу українську культуру. В порівнянні з ними совєтське будівництво та культура робили жалюгідне враження. Отже, ті національні пам’ятки ніби провадили мовчазну пропаганду проти совєтської культури. Треба було зробити так, щоб молоді покоління тих пам’яток вже не бачили й не знали; тому їх нищили. Інспектори ж усіма силами обороняли пам’ятки і тим гальмували соцбудівництво й ішли проти інтересів партії”.

Ледве не перше зведення імен репресованих і загиблих українських гуманітаріїв з’явилось 1953 року в мюнхенському журналі “Воля: Ежемесячник Союза бывших политических заключенных СССР” (редактор — В. В. Поздняков). Стаття має назву “Уничтожение интеллигенции на Украине” (автор щойно процитований М. Міллер).

Ще раніше, 1948 року в німецьких таборах Ді-Пі (для переміщених осіб) літературознавець Юрій Лавріненко розпочав збирати матеріали до біографічного словника репресованих. Його ініціативу підтримало Наукове товариство ім. Т. Шевченка в Європі (1950), виділивши невеликі кошти на поштові й друкарські витрати. Після його переїзду до Америки проект підтримало Демократичне об’єднання колишніх репресованих українців у Совєтському Союзі (ДОБРУС), у якому Лавріненко очолив комісію збирання й обробки матеріалів про совєтський терор (видані 2005 р.).

Ця праця зупинилася, коли вийшов у світ 173-й том “Записок” НТШ, що містив статті Наталі Полонської-Василенко, Михайла Міллера, Марії Овчаренко, Григорія Костюка, Богдана Кравціва, Юрія

Етнограф Леоніла (Ніла) Борисівна Заглада (1895—1938). Розстріляна

Шевельова, Мирона Дольницького й Миколи Величківського (1962). В умовах еміграції перевершити це видання було неможливо. Особливо насичена тут перша стаття, що належала Н. Д. Полонській-Василенко. Думаю, в листуванні, що зберігається в її архівному фонді в УВАН (Нью-Йорк), на майбутніх істориків чекає величезна інформація. Зараз, на жаль, цей фонд закрито.

— Що відомо про нищення ікон?

— Для нищення предметів культу організували показовий культпохід по Барвінківському району на Слобожанщині, у якому брали участь Микола Хвильовий, що скінчив життя самогубством 1933 року, заарештований невдовзі Остап Вишня і розстріляні Юрій Вухналь та Іван Маловічко. У с. Курульки зібрали 4700 ікон, із них 3500 “виділили” на опалення школи і сельбуду. Внаслідок вчинених дій у ті дні із 788 дворів цього села до колгоспу вступило 506. Людей можна зрозуміти.

— Відомо, що в давніх монастирях зберігалися коштовні книжки й рукописи, ікони та безліч дорогоцінних речей.

— За приклад нищення монастирських сховищ я взяв Межигірський монастир. Перебираючись на Кубань, запорожці вивезли з собою рештки книгозбірні Межигірського монастиря та церковні речі січової церкви Св. Покрови. А 24 січня 1931 року Київська міська рада ухвалила “вилучити монастир із користування віруючих”. На засіданні секретаріату ВУЦВК 22 березня 1931 року вирішили: “Закрити 2 церкви — Спасо-Преображенську та Іосафівську — в с. Межигір’я Ново-Петрівської сільради на терені Київської міськради, приміщення передати під культосвітні установи”.

На Великдень директор Межигірського [мистецько-керамічного] інституту В. Міллер спільно з партосередком вирішив “ліквідувати контрреволюцію на території інституту”. Знищили дорогоцінні барокові іконостаси початку XVII сторіччя роботи архітектора Андрія Меленського, знищили розписи італійського художника А. Скотті, дзвони побили, все дощенту розорили. Довідавшись про акт вандалізму, на початку червня Міжгір’я відвідав нарком освіти Микола Скрипник. Переконавшись у заподіяному лихові, він виступив перед адміністрацією, викладачами та студентським комітетом. Міллера зняли з посади й заарештували. Федір Ернст разом із Василем Седляром врятували з Межигір’я три стародавні портрети — Андрія Боголюбського, Іродіона (Жураковського) і

патріарха Іоакима (Савьолова), а наступного, 1932 року до Лаврської реставраційної майстерні передали полотно для реставрації (дублювання) межигірських портретів.

— У Вашій книжці наведено багато документів про коштовності, які продавали за кордон.

— Діяльність влади у музеях та бібліотеках простежується передусім у продажу експонатів за кордон через структурні підрозділи “Госторга”, “Внешторга” та “Международной книги”. Загальні масштаби музейної вакханалії за весь совєтський період велетенські. Збереглись акти, складені представниками “Укргосторга” та “Всеукраїнського музею ім. Шевченка” про вилучення для дальшого продажу за кордон ювелірних виробів XVII—XIX ст. Зазначу для об’єктивності, що науково значущі видання XIX—початку XX ст., потрапляючи до закордонних книгозбірень, доповнювали фактографічну базу, що здавна там формувалася для систематичних студій з історії СРСР. Те, що історія України в Америці, Великобританії, Франції та інших країнах як слід не розроблялася, було вже наслідком прагматичної політики цих країн.

Пряме вилучення золота в населення розпочалось у середині 1931 року й тривало під час Голодомору, який приніс большевикам великі матеріальні прибутки. Сподіваючись на них, улітку 1930 року при Наркоматі зовнішньої торгівлі большевики організували Всесоюзну контору для торгівлі з іноземцями. У серпні 1931 року відкрилася харківська контора, а на початку січня 1932-го магазини “Торгсину” діяли вже в Одесі, Києві, Маріуполі, Херсоні, Миколаєві, Вінниці, Шепетівці, Бердичеві, Житомирі та Бердянську — тобто скрізь, де невдовзі шаленів голод.

В обіжнику НКВД УСРР “Про реалізацію культмайна з молитовень, що закриваються”, від 6 березня 1930 року, зазначалося, що всі позолочені речі, зокрема ікони та іконостаси, належало здавати до Мос-

Музейник Борис Пилипенко. (1892—1937). Розстріляний

ковського утильзаводу ОҐПУ, з дорогоцінних металів — до фінансових органів, із кольорових — до Рудметалторгу, речі культового характеру (ризи, корогви тощо) — до Держторгу, щоденного вжитку — до державного фонду матеріальних ресурсів. Коли кількість “нічийних” риз перевищувала 20 пудів, по них виїздив агент Госторгу. Якщо риз було менше, дбати про їх відправлення до центру мали самі місцеві органи. Чіткий, добре продуманий механізм.

У документах експертів наркомату “робсельінспекції” виявлено політико-економічне обґрунтування всієї системи “Торгсину”, де наголошувалося на вилученні у населення “побутового золота, яке після революції втратило своє побутове значення як предмет прикрас (обручки, сережки, браслети, хрести і т.д.) [...] проте свою цінність зберегло, [...] його необхідно зібрати за допомогою системи “Торгсину” і направити на службу інтересам пролетарської держави”. Щодо вилучення у населення золота на систему “Торгсину” було покладено конкретні планові завдання.

Майстер декоративного розпису Ганна Собачко-Шостак і мистецтвознавець Євгенія Спаська (репресована). 1930 р.

Історик Василь Марочко подає відомості, наведені у виданні “Голод 1932—1933 років в Україні: причини та наслідки” (К.: Наукова думка, 2003. С. 463): 1932 року до держави надійшло золота — 21,0 тонна, срібла — 18,5 тонн; 1933-го золота — 44,9 тонн, срібла — 1420,5 тонн.

— Яка була ситуація з книговиданням та бібліотеками?

— Як заявили Віктор Даниленко, Г. Касьянов і С. Кульчицький, одним із найпослідовніших супротивників свободи друку був Ленін (Даниленко В. М., Касьянов Г. В., Кульчицький С. В. Сталінізм на Україні: 20—30-ті роки. К.: Либідь, 1991. С. 176), який вважав, що вона означала б “свободу политической организации буржуазии”, отже, запровадити в країні таку свободу — це те саме, що “помогать классовому врагу” (Ленин В. И. ПСС, Том 44. М., 1982. С. 79).

Від поліграфії була відчужена Церква. Дозволяли друкувати свої памфлети тільки представникам опозиційних до Руської та Української православних Церков розколів, що їх сама влада й створила. 1922 року київське Управління друку містилося при губвиконкомі, до його відання входили всі питання, що стосувались і видавництва, і книгарства. 27 листопада 1922 року з’явився його наказ “Про порядок отримання дозволу на друкування творів”, 10 березня 1923 року — “Про торгівлю творами друку”, 22 березня — “Про урегулювання книжкової торгівлі”, 8 серпня — “Про порядок одкриття підприємств друку” тощо. Цензурну практику вегетаріанських часів непу відбив київський цензор С. Якубовський, який підленько схарактеризував окремі типи авторів, чиї твори вже не проходили друкарський верстат: графомани, шарлатани, церковні письменники (Якубовский С. Пройдохи и графоманы: Из сорной корзины гублита и реперткома.К.: Культура, 1929. 95 с.). Так почала наростати нова література. З 20 листопада 1922 року до 1 жовтня 1923 року на попередній розгляд до київського Управління друку надійшло 493 рукописи, не рахуючи дрібних видань (летючок, відозв тощо).

Враховуючи історію сховищ, не можна обійти питання про обов’язковий примірник національних бібліотек, себто всі видання, що виходили на території тієї чи іншої держави. 1780 року Польський сейм ухвалив постанову про обов’язковий примірник для Литовського князівства, а 1803 року таку саму постанову ухвалив Віленський університет. Невдовзі його запровадили в Імператорській публічній бібліотеці та Бібліотеці Петербурзької академії наук. Указ про обов’язковий примірник для Бібліотеки Петербурзької академії наук датується 23 лютого 1783 року (Полное собрание законов Росийской империи. Т. XXI. № 15671).

В Україні із середини XIX ст. обов’язковий примірник надходив лише до Одеської міської бібліотеки. Явочним порядком у Києві практично всі видання т. зв. Південно-Західного краю надходили до Київської міської бібліотеки, де відкладались у відділі Юзефовича (носила ім’я ВКП(б), потім — КПРС). Після несамовитих передвоєнних чисток і війни ця книгозбірня згоріла під час Другої світової війни. Після того її фонди збирали наново. З часу заснування Книжкової палати (1918), все, що виходило з друкарень на території УСРР, було представлено у ній та Всенародній бібліотеці України (тепер НБУ ім. В. І. Вернадського).

Напередодні евакуації 1941 року, “щоб не потрапив до рук ворога”, спецфонд академічної бібліотеки спалили на внутрішньому бібліотечному подвір’ї. Вважають, що тоді знищили близько 100 тисяч томів. Це число було назване в “Краківських вістях” (1942. 25 січня. Ч. 14 (461). С. 2) і прищепилось у літературі (Литературная газета. 1991. 2 октября. № 39 (5365). С. 13). Перший запис в інвентарній книзі нового спецфонду (його можна назвати ще другим спецфондом Публічної бібліотеки) від січня 1945 року. Наскільки мені відомо, зараз у НБУ ім. В. І. Вернадського довоєнних спецфондівських інвентарів немає.

Державний науково-методологічний комітет Наркомосу спеціально рекомендував для вжитку в школах соцвиху та профосу, а також у політосвітніх установах та установах лікнепу періодичні видання ДВУ. Поширювалися книжки тодішніх письменників і вчених, діячів Розстріляного відродження. Їх друкували величезними накладами, але в сучасних бібліотеках розшукати їх майже неможливо. Після арештів видання вилучали. “Червоний шлях” і “Життя й революція” рекомендували для бібліотек, семирічних шкіл, політосвітніх установ і кущових педоб’єднань. Нині у фондах Національної бібліотеки ім. Вернадського комплекти “Життя й революції” відсутні. У 20-х роках щомісячний єврейський журнал “Ді ройте велт” рекомендували для єврейських шкіл і бібліотек нацклубів. Згодом вони перестали існувати, а самі бібліотеки знищили.

— Втрати культурної спадщини — це одне. А втрати людей? У першому томі “Масового терору” Ви розповіли, що спочатку був індивідуальний терор, задуманий для того, щоб приголомшити людей, заляка-ти. А потім відбувалися вже відомі процеси.

— Застосовуючи масові убивства, влада користалася теорією превентивного (попереднього) терору, призначеного передусім для того, щоб приголомшити людей, зламати їх назавжди, — як писав Ленін, — “чтобы они не забыли этого в течение нескольких десятилетий” (Известия ЦК КПСС. 1990. Апрель. № 4 (303). С. 191—192).

В історії України процес “Спілки Визволення України”, що відбувся 1930 року в тодішній столиці УСРР Харкові, має ключове значення. Від усіх інших большевицьких процесів він відрізняється масштабом та історичною роллю, оскільки у зв’язку з ним репресували безліч представників традиційної, органічної української інтелігенції. Така велика кількість українського етнічного елементу в інших процесах так компактно не проходила. Це порушило всю інфраструктуру нації, ґрунтовно перервало національну традицію й сам зв’язок часів у її існуванні.

Протягом багатьох років обмірковування проблем, пов’язаних із “СВУ”, будувалось як похідне від протиставлення: чи існувала така організація, чи її не було? Нагромадження великої кількості різнорідних матеріалів ставить питання інакше: чи існувала в 1920-х роках в Україні політична опозиція? На це питання історична наука вже дала відповідь. Політична опозиція не просто існувала, а виявилась навіть у формах великомасштабної селянської війни. З-поміж інших гучних большевицьких справ 1930-х років чи не найяскравіший спеціально антиукраїнський характер мала справа “Спілки Визволення України”. Вона була спрямована і проти українства, і проти культури. У жодній іншій справі (Шахтинська та ін.) український етнічно-культурний елемент не проходив так цілісно. Засудження діячів української культури, що йшли за процесом “СВУ” 1930 року, а також їхня реабілітація 1989 року були наслідком політичних рішень державної адміністрації. Вони виходили з магістральних течій внутрішньодержавної політики СРСР у кожну з цих епох. У першому випадку йшлося про підготовку до масового терору, у другому — до розвалу СРСР. Історична наука досі не має жодної монографії, присвяченої “СВУ” — ні наукової, ні будь-якої іншої. Здається, немає й жодної дисертаційної праці на цю тему. Відтак окремим розділом книжки став матеріал про “Спілку Визволення України”.

— Назвіть якийсь окремо взятий науковий висновок із того, що Ви розповіли. Що може потрапити до підручників?

— Один із головних висновків, який зробили з аналізу матеріалу, — це уточнення періодизації історії України XX ст. Як очевидно з наведеного, совєтський період нашої історії почався не 1917 року, а після періоду державної самостійності (1917—1921 рр.). Вони мають якісні відмінності.

Церква Успіння пресвятої Богородиці Пирогощі була побудована 996 року. Її було зруйновано при нападі татар (1240), а на її місці побудовано нову (1828—42), що втілювала стару традицію. Зруйновано її 1935 р.

Ще один підсумок роботи. Матеріали систематизовано у вигляді багатотомника “Джерела наукового українознавства, 1615—1933: Студії, музеї, архіви, бібліотеки в персоналіях”. Концепцію цієї праці підготовлено у рамках літери “А”. Як розумієте, готувати одну літеру словника окремо від інших неможливо. Отже, опрацьовано й інші літери, тільки ж здавати їх до друку поки що зарано. У Центрі культурологічних студій науковий співробітник лише один. Робити більше я просто фізично не в силі. Концепція “Джерел наукового українознавства” одержала підтримку в Інституті енциклопедичних досліджень НАНУ.

Спілкувалася
Надія КИР’ЯН

“У поезії Любові Проць є щире зачудування — аж до дитинного захвату! — красою, яку дарує нам Господь”.

«Веселчин рушник» на овиді дня

Я люблю поезію Любові Проць. Починаючи від перших публікацій у часописах — до поважного тому вибраного: “Група крові” (книжка знайшла неабиякий розголос і серед читачів, і серед колег-письменників), намагалася не пропускати нічого. І ось тепер — “Полювання на світло”. Ошатний, шляхетно оформлений томик (автор ілюстрацій — молода художниця Наталя Звіжанська), який побачив світ у видавництві “Ярославів Вал”. Переконана: ця збірка стала дуже приємним і бажаним дарунком для читачів.

Світлана АНТОНИШИН,
м. Броди Львівської обл.

“Поезія — то вмикання світла”, — зазначив у глибокій та афористично-яскравій передмові до книги Володимир Базилевський, лауреат Шевченківської премії і просто Професіонал, який давно має найвищий і найбажаніший для кожної творчої людини титул — Ім’я.

Прочитавши збірку вперше, і вдруге, і..., дедалі більше утверджувалася на думці, що в цієї книги просто не могло бути іншої назви. Світло — той багатогранний метаобраз, який гармонійно об’єднує всі чотири, такі різнотемні на позір, розділи збірки в єдиний цілісний художній світ. Архітектоніка книги традиційна: від громадянської лірики — до інтимної. Але є в тій традиційності щось особливе, своє, “фірмове”. Можливо — неймовірно вузька, майже зникома, грань між авторським “я” і “я”, тобто образом ліричної героїні.

Іронічно-дошкульна, саркастична, усміхнена, добродушна й непримиренна — це все вона, Любов Проць. І такою може бути навіть у межах одного твору.

Настроєві “перехлюпи”, експресія “на грані” і раптом — благословенна тиша катарсису — це, зрозуміло, “чиста лірика”. Пастельні пейзажні малюнки, лаконічні “картинки з натури”, де лірична героїня — оповідач, а головний персонаж — знане до найменшої травинки в копиці сіна село (метонімічний, збірний, проте — дуже живий, хара*к*терний образ) — це, швидше, епіка. І тут, і там Любов Проць почувається однаково “вдома”. Бо коли світло — це тло світу, його праоснова, джерело життєтворчої енергії і сонячний небесний міраж, то дім — запорука тривкості, частка вічності, така ж вразлива і минуща, як і все на цій беззахисній землі.

Знаю, як мовиться, з перших уст, що Любові Проць — авторові більш близька громадянська лірика з розділу “В цирульні часу”. Мені — читачеві — пейзажні замальовки з “Перепустки в зиму”. Але не можу не визнати, що “Цирульня часу” таки стриже за живе. І не приховує мети: “Щоб врешті стала головою, а не порожнім черепком” наша замакітрена, “хатоскрайня” оселя для мізків.

Мабуть, проти такого “прямословія” (визначення Володимира Базилевського) важко знайти серйозні контраргументи...

Водночас лірико-філософські твори з трьох наступних розділів — до “Перепустки в зиму” додаймо ще “З душею — очі в очі” та “Строфи білих ночей” — мають дуже впізнаваний, актуальний, з виразними соціальними й етичними акцентами контекст.

У цьому ж розділі (“Перепустка в зиму”) є поезія, що, можливо, дала назву всій книзі. Але не прогнозовано, силувано, а на якомусь інтуїтивно-підсвідомому рівні. (А по-іншому, мабуть, і не буває...). Алегорія, що її інакше і не означиш, як “полювання на світло”. А в реалістичному контексті йдеться про традиційну забаву — облаву на лиса.

Ця невеличка лірико-драматична — до трагедійного надриву — новела мене вразила з перших рядків:

Стоїть — пручається свіча —
Не хоче в засвіти рушати...
О, як розпачливо втрача
Світ золоті розкішні шати!

Ти, як читач, ще не знаєш, що далі, але серце вже стислося в болючу грудку. Мабуть, це та іпостась світла, яка пронизує до сльози.

“По хутрах лисів йдуть ліси” (розкішна метафора і чудовий алітераційний звукопис). І водночас — це своєрідна зав’язка, підготовка до розгортання основної драми — події.

“В нору забився лис один — прийшла йому година чорна”... Полювання на світло, чи то пак — на лиса — розпочалося.

Спалах — смерть. І жодних добрих казок про Маленького Принца.

Світлові у сховку-норі “чорну годину” не перечекати. Бо справжнє світло — то жертовна готовність вирватися з полону темряви, порятувати себе і землю навіть ціною власного життя. Це добре розуміє і реальний, загнаний у безвихідь лис. “Хоч терпнуть лапи — пишеш слід. Не видавай мене, сороко!”

...Сорока, може, і не видасть. А ось “старші брати”, ті, що уособлюють ненажерливу темряву, свого шансу не прогавлять. Щодо цього в поетеси немає жодних ілюзій: “...Роздертий крик твій хтось з “братів” зашиє ниточкою крові...”

Ось і все. Багряна крапка у драмі, що розгорілася в невеличкому лісі на великій землі. Це реально-нереальне полювання на світло вийшло в поетеси Любові Проць таким переконливим, “дітклівим”, що не зупинитися детальніше саме на цьому творі було б... неправильно. Хоч він, можливо, і не центральний у збірці: хтось із читачів обере для себе інші вірші і матиме цілковиту рацію.

Взагалі, у поезії Любові Проць небагато трагедійного надриву. Є мінор, тихий смуток, навіть бунт проти “вибриків природи”. Але є щире зачудування — аж до дитинного захвату! — красою, яку дарує нам Господь. Умій тільки вповати той промінь-мить. Чому не вдається? А це вже запитання, на яке кожен має відповісти сам, залишившись “очі в очі” з душею, зі словом, з безжальними “стрілками-шабельками” часу.

Важко не погодитися з Володимиром Базилевським, який стверджує, що в поезії Любові Проць “світло мовби загнане вглиб. Воно не засліплює, але манить, притягує. А головне — не дає збитися з дороги”.

У чім секрет такої притягальності? Мабуть, про це не відає достеменно і сама поетеса. (“Натхнення — це прекрасний монолог: Говорить Бог”). Є в її художніх візіях, образах, думках якась невимушена, природна чарівливість. Здається, ці образи не пишуться — творяться, вони давно жили і живуть. Автономно і непомітно, як подих.

...Ну хіба є щось особливе в тому, аби відчути-побачити взимку, як “щулиться щука і тягне на себе хвилю, щоб вкритися із головою”. Або ось така, сповнена усміхненого тепла і мудрої художньої прозірливості, мініатюра:

На, маєш! Ховали ворони
Всі гнізда між віт весняних,
А нині ніхто не боронить
Стріляти очима по них.

Бо — голі дерева. Лиш зрідка —
Листка нарікання сухі, —
Немов то забута сиріткa,
Що шарпають люди лихі.

У поетеси своє бачення краси. Її вмиротвореність часто — на межі емоційного вибуху, її зачудування сонцем ніколи не дає забути про велику і невідступну тінь людського болю. Ось померла бабуся — і “вперше хата ночує сама”. Мікротрагедія на сцені Всесвіту. Але для Любові Проць ця трагедія не менш болісна і знакова, ніж глибинні катаклізми — чи то національні, чи світові. Ота осиротіла хата говорить поетесі про екзистенційну несправедливість всепроминальності не менше, ніж рани-латки української землі (“Сорочку вкраїнську вже так полатали, що хрестиком чорним душа прозира” — цей гіркий і ємкий афоризм знаходимо ще у збірці “Дух євшану”).

Розбудити, підняти, освітити дорогу до чогось вищого, ніж димар навіть найрідшої хати (“могли трясти світами — не зуміли...”), посіяти надію в оспалих душах звірених людей... Для слова Любові Проць — то не надзавдання і тим більше — не кон’юнктурний хід. Це природний спосіб існування такого слова.

Так, у порівнянні з попередніми книгами в громадянській ліриці Любові Проць менше романтичних ілюзій, більше болю, навіть відчаю й водночас — тверезої оцінки ситуації. Бо попри природну втому від девальвації патріотично-героїчних сподівань, поетеса впевнена: ніщо не було і не буде намарним. І під золою зрадженого Майдану поховані не праведна мета і не надія на прийдешнє. Там поховані вчорашні утопії, породжені нашою ментальністю. Але там також жаріють вуглини, яким суджено спалахнути живим всеочищаючим полум’ям. Тим благодатним світлом, яке зуміє, врешті-решт, подолати “суцільне затемнення нації”.

Хоча поетеса не бавиться у пророцтва. Вона працює “тут і сьогодні”. Працює на контрастах: світло — темрява, правда — лжа, відданість — зрада. На контрастах теперішніх і не менш суперечливих і жорстоких — через незмогу будь-що виправити — уроках історії.

Природно, що в таких випадках “лагода душі” переростає у вибух емоцій, а глибинне внутрішнє світло стає сліпучим спалахом. Ось як у цій динамічній, сповненій живих почуттів і душі, багатоплановій і багатопластовій картині з лаконічною назвою: “Камінь”.

“Сидить на лаві часу здавна”... Це він — головний персонаж, віковий, праісторичний і водночас — “наш”, сьогоденний камінь. Тужно йому, незатишно, бо ж “така прийшла пора безславна, що хоч котися в тартари!”

Безликий час. І дні пропащі —
Горохом об старечий лоб.
...Він мріє блискавкою з пращі
Летіти знавісніло, щоб —
На друзки, на дрібну полову
Цей простір вдавано живий!
...І впасти срібним пилом знову
В ріку весняної трави.

Ну як тут не згадати хрестоматійне Ольжичеве: “Я — камінь з Божої пращі”. Але в цій поезії камінь — самодостатній персонаж. Зі своїм болем, гнівом, невимовленими бажаннями (бо ж німий...) і невимоленим прощенням за все, що було і буде на землі. А ще він початок, кінець і знову — початок, срібний пил у “ріці зеленої трави” (чудовий образ!). Бо він вічний, чи то пак — є уособленням вічності. На жаль чи на щастя для самого камінного свідка епох — хто відає?..

Коли продовжити тему контрасту як одного з улюблених прийомів художнього світотворення у поетиці Любові Проць, то неважко зауважити: простір її текстів густозаселений. Водночас цей простір якийсь дивовижно прозорий, справді безмежний, розгорнутий від землі до неба, точніше — від неба до землі. Бо все найцікавіше й найпосутніше відбувається таки на ній, грішній і святій, але не мертвій планеті. І нехай цілий день орали літаки безборонне небо, аж щулилася злякана тиша, проте все відгуркотіло, “відвоювало” (добре, що це лише навчання...). Настав благословенний надвечірній спокій. І — блискітка-картинка: “Рушником веселчиним село голову собі перев’язало...”

Отой “веселчин рушник” — своєрідний символ і простору, і часу, що гармонійно й зворушливо-елегійно поєднані в поезії Любові Проць. Це символ, який органічний саме для неї і тільки для неї. Світло, що не знає лінійності та однобарвності. Воно недовговічне і водночас — незнищенне, бо має властивість відроджуватися.

Його потрібно бачити і благословляти душу, яка прагне увіковічнити химерно-прекрасну веселку на овиді дня. Дня, який для кожного свій і водночас — єдиний для всіх, хто сущий на цій планеті.

Вручення премій В. Свідзінського і С. Русової

14 листопада о 17:00 год. у Бібліотеці Національного музею літератури України відбудеться вручення літературно-мистецьких премій Ліги українських меценатів та клубу “Ярославів вал” 2013 року.

Лауреатами стали:

— Любов ГОЛОТА за книжку “Жіночий апокриф” (літературна премія ім. Володимира Свідзінського);

— Надія СТЕПУЛА за книжку “Джмелиний блюз” (літературна премія ім. Володимира Свідзінського);

— Павло ГРИЦЕНКО за утвердження національних пріоритетів та української мови в Україні (премія ім. Софії Русової);

Премії вручають: Володимир ЗАГОРІЙ (президент Ліги українських меценатів) та Михайло СЛАБОШПИЦЬКИЙ (виконавчий директор Ліги українських меценатів).

Адреса: вул. Б. Хмельницького, 11 (метро “Театральна”). Вхід вільний.

“...Пора збирати не каміння —
Прийшла пора збирать насіння
На райські саджанці і сад”.

Листи з безвічності

Розмаїта за виявами й цілісна за світоглядною суттю поезія Анатолія Качана — лауреата премій імені Лесі Українки, В. Близнеця та Є. Плужника — опублікована в 15 авторських книжках, у хрестоматіях і антологіях української дитячої літератури. Наприкінці минулого року в Національному видавництві дитячої літератури “Веселка” вийшла його нова книжка лірики та ігрової поезії для дітей дошкільного й молодшого шкільного віку “Листи з осіннього саду”. А цього року видавництво “Веселка” й тернопільське видавництво “Навчальна книга — Богдан” спільно здійснили її друге видання.

Представлення “Листів з осіннього саду” відбулися в Національній бібліотеці України для дітей, на виставках-ярмарках в Українському Домі та на III Міжнародному фестивалі “Книжковий Арсенал”, у Будинку письменників НСПУ, Національному музеї літератури та Музеї друкарства в м. Києві, а також у Миколаєві, Кіровограді, Івано-Франківську.

Книжка входить до списку “Лідери літа” (підрозділ “Дитяче свято”) XV Всеукраїнського рейтингу “Книжка року ‘2013” та до списку претендентів на премію “ЛітАкцент року — 2013” (розділ “Поезія і проза для дітей”).

Олександер ШОКАЛО

Поезія А. Качана зацікавлює і дітей, і дорослих, бо в них живе первинне, джерельне світовідчуття чистого людського серця — все справжнє й незабутнє. Бо й самому поетові “*світ відкрився по-новому, через магічний кристал дитинства”*. Школярі добре знають барвисті й мелодійні, легко запам’ятовувані вірші Качана, бо вивчають у школі. А дошкільнятам читають старші. Тож спробую ознайомити з цією поетичною книжкою дорослих читачів, а вони, сподіваюся, зацікавлять нею дітей.

У цій книжці зібрані, за словами автора, “*як бджоли у вулику”* “*вірші-безконечники, загадки, скоромовки і навіть один довготелесий вірш-розиграш”*. А живою складовою поетичних образів Анатолія Качана стали мальовані ніжні образи самобутнього художника, лауреата Шевченківської премії Костя Лавра. Митець явив тут особливі малюнки, відмінні од своїх широковідомих книжкових ілюстрацій. Їхня колоритна дитинна стилістика дивовижно гармоніює зі стилістикою словесних образів поета, а також із яскравими дитячими світобаченням, уявою й мисленням.

Цілісна образна система Качанової поезії проростає з архетипів української аграрної культури й сонцесповідного (ясновідного) світогляду. У віршах “*Листи із саду”, “Співучий сад”, “Райські дні”, “Зелений шум”, “Бджолиний рій”, “Пісня джерела”, “Приморська осінь, “Зимові яблука”, “Райський сад”* наскрізно струменить живильне відчуття *саду*:

...Іще за партами сидять
Нові герої покоління,
Які відродять Райський сад –
Квітучу нашу Україну.
...Пора збирати не каміння –
Прийшла пора збирать насіння
На райські саджанці і сад.

Мене надзвичайно вразила ця глибинна філософема як смисловий ключ до світообразу поезії Анатолія Качана й цілого світу української культури. Реалії нинішнього життя розширюють і поглиблюють підтекст поетичного мотиву. Збирання насіння — це образ збирання воєдино сутнісних сил людей перед загрозою знелюднення. Тільки в збірності можливе оновлення людини й народу та наповнення людського єства самостійною життєвою силою. І ключовим образом нашої збірності й оновлення є *сад*.

Сад — один із найдовершеніших набутків людей агрокультури. Зрештою людська культура — це як культура саду, квітника, виплекана дбайливою працею господаря, де в розмаїтті видів кожна квітка, кожна рослина, кожне дерево мають свій цвіт, свої пахощі й родять свої плоди. *Сад* — справжній земний рай для бджіл, птахів і дітей. *Сад* є осердям кожної української садиби. Бо й саме поняття *садиба* походить від *саду*. *Сад* як сакральний осередок агрокультури — місце, де люди досягають самозаглиблення, внутрішньої волі, просвітлення, моральної зрілості й духовного довершення. Про духовне значення садів свідчать і їхні назви, зафіксовані, наприклад, у давніх іранських трактатах з агротехніки (XIII ст.): “*Сад — свічадо світу”, “Сад — радість для серця”*. Також і збірка філософської лірики Григорія Сковороди “*Сад божественних пісень”* сповнена сердечної, духовної сутності внутрішньої людини, яка серед природи звільняється од марнот і пристрастей мирських, в усамітненні досягає внутрішнього ладу й знаходить щастя в простому житті — стає справжньою. Тарас Шевченко у своїй улюбленій світлій поезії “*Садок вишневий коло хати...”* явив особисту мрію про щасливе родинне життя серед рідної природи.

І в Анатолія Качана сад набуває традиційної знаковості: “*Райський сад”* — “*зелений храм”* рідного села і “*Квітуча наша Україна”*:

На порозі села степового,
У зеленому храмі його
Помолюся Південному Богу
За столицю дитинства мого.

А столиця поетового дитинства — старовинне село Новопетрівське на Миколаївщині, звідки родом його батьки (а сам народився, на початку 1942 року, в сусідньому селі Гур’ївка, де батьки оселилися ще до війни). Саме тут, на побережжі Південного Бугу (Богу), хлопчик пережив і засвоїв перші, незабутні враження від краси рідної природи:

Де комиш, верба, вода –
Там і рай на світі.

Зрештою, вся природа рідного поетові краю й цілої України — це Земний рай, Білий світ, осяяний Сонцем.

Усепроймаючим, безвічним світлом променить у поезії Анатолія Качана *Сонце*: “*Із моря Сонце випливало...”, “На весну Сонце повернуло...”, “Помолилось літо Сонцебогу...”, “...А мед — то згустки Сонця”, “Сонце сідає в тихий лиман”*. У знаковій поетичній загадці “*Квітка Сонця”* закодовано світоглядну суть Українського світу: Україна — Вітчизна для всього, що живе в її Небі й на її Землі. І це — “*Теплий край”* нашого дитинства, до якого ми незмінно повертаємося з близьких і далеких доріг. Цей край дитинства переповнений *буянням трав, цвітінням квітів, дзвенінням бджіл, щебетанням птаства, іржанням коней, сюрчанням цвіркунів, дзюрчанням джерел, шумом моря, шепотами й леготінням вітрів, гримотінням весняних і літніх гроз, плодами яблунь, груш, шипшини, бузини, курликанням журавлів, осіннім листопадом, завиванням завірюхи, тріскотінням морозів і щедруванням зими та новолітнім сонцеворотом весни...*

Такий нескінченний колорух сил Природи у світообразі Качана. Життєствердний дух нескінченності струменить і в його грайливих, дитинно чистих віршах-безкінечниках: “*Вийшла річка з берегів”, “Маятник дитинства”, “Пе-ре-віз-ник”, “Вечір у степу”, “Летюча квітка”*. Образне мислення в Анатолія Качана свіже, жваве, яскраве, тож пробуджує в дітях безпосереднє, самостійне ясне світобачення й тонке, проникливе сприйняття життя. А жартівливо-іронічний погляд автора на технозалежність нинішніх дітей спонукає їх до самоіронії й до відновлення природного світовідчуття.

Качан не обтяжує метафорами опису природних явищ. Природа не потребує людських придумок для її одухотворення — вона одухотворена сама в собі як проявлена сутність безвічної сутності Рода: “*Природа — всьому початкова причина і рушійна сила”* (Григорій Сковорода). Людині належить відчувати закони природи на клітинному рівні й чути духом серця її лад.

Поезія Анатолія Качана навчає дітей ясно бачити світ і любити життя, а діти навчають цього батьків. Долучаючись до Качанового світообразу, доросла людина повертається до джерела дитячої первинності світосприйняття. Бо діти вільно спонукають дорослих дивитись на світ ясним внутрішнім зором чистого серця й відрізняти правду від омани. Бо діти первинно чисті, а дорослі часто гублять чистоту серця й покладаються на нечистий, практичний розум. Ясний стиль Качанової поезії — не від зарозумілої голови, а від чистого дитинного серця, в якому й живе ясний дух позачасовості — дух безвічності. Й *“Листи з осіннього саду”* сповнені його надтонким струмуванням і сприймаються як *“Листи з безвічності”*.

Вшанували пам’ять Леоніда Глібова

Петро АНТОНЕНКО
Фото **Олександра МАЙШЕВА**

120-річчя з дня смерті Леоніда Глібова відзначили в Чернігові з ініціативи й за найактивнішої участі членів міського об’єднання Товариства “Просвіта”. До вшанування класика української літератури долучилися Департамент культури і туризму обласної державної адміністрації, управління культури міської ради, Літературно-меморіальний музей Михайла Коцюбинського. Та основний клопіт з організації акції взяли на себе просвітяни, насамперед невтомний ветеран Товариства, заслужений лікар України Сергій Богдан.

Леонід Глібов (1827—1893) із 66-ти років свого життя останні 35 прожив у Чернігові (з невеликою перервою, коли через революційну діяльність його звільнили із посади педагога і вислали до Ніжина). У місті над Десною поет і похований на території Троїцько-Іллінського монастиря, біля стін величного Троїцького собору, спорудженого стараннями гетьмана Івана Мазепи. Саме в Чернігові розкрився багатогранний подвижницький талант Глібова. Довкола своєї родини він згуртував усю свідому українську інтелігенцію міста, став першим просвітянином ще до офіційного утворення Михайлом Коцюбинським у місті одної з перших на Наддніпрянщині “Просвіт”. 1861 року Глібов стає видавцем і редактором першої губернської газети “Черниговский листок”, на шпальтах якої відстоює національні ідеї, інтереси простих людей. Письменник активно працює у земстві. Зокрема з 1867 року стає управителем земської друкарні, поєднуючи свою творчу працю з активною видавничою діяльністю.

У річницю відходу у вічність видатного байкаря і тонкого лірика просвітяни, представники

творчої інтелігенції, працівники музеїв, бібліотек поклали квіти на могилу Глібова. У Музеї М. Коцюбинського відбувся літературно-мистецький вечір пам’яті Леоніда Глібова. Відкрив вечір директор Музею Ігор Коцюбинський. Про величезний внесок Глібова у розвиток демократичних традицій в Україні, просвітництво, популяризацію поетом рідної української мови та культури говорили заступник директора Музею Наталія Коцюбинська, начальник міського управління культури, заслужений діяч мистецтв Олег Васюта, доцент Інституту історії, етнології і правознавства ім. О. Лазаревського Тамара Демченко, доцент Національного педуніверситету ім. Т. Шевченка Василь Буденний. Від письменницької громади виступили лауреати премії імені Глібова Михась Ткач і Олексій Брик.

Цікавою була і концертна програма. Соліст філармонії заслужений артист України Іван Круш виконав знамениту пісню “Стоїть гора высокая...” (“Журба”), слова якої Леонід Глібов написав на Чернігівщині, у старовинному козацькому містечку Седнів. Учні та студенти читали відомі байки поета. Кращі читці отримали подарунки — книги від Культурно-мистецького центру “Інтермеццо”.

Творчі обрії Галини Тарасюк

Із нагоди святкування ювілею письменниці

У жовтні 2013 року в Національному музеї літератури України (м. Київ) відбулася ювілейна виставка відомої поетеси, прозаїка, публіциста, перекладача, громадської діячки Галини Тимофіївни Тарасюк.

На виставці, в основі якої жанровий принцип показу, представлено понад 200 експонатів із фондів і бібліотеки музею літератури й архіву ювілянтки. Починається виставка розділом “Витоки, родовід та “університети” письменниці”, знайомство з яким уможливлюється завдяки меморіальним предметам, оригінальним фото, автографам і книжкам.

Галина ЮСИН,
науковий працівник
Музею літератури України

Г. Тарасюк авторка 23 книг: 9 поетичних збірок (“Смерековий міст”, “Множина”, “Світло джерела”, “Жайворове поле”, “Горельєфи”, “Сотворіння гнізда” тощо), 12 прозових (“Любов і гріх Марії Магдалини”, “Дама останнього лицаря”, “Смерть — сестра моєї самотності”, “Між пеклом і раєм”, “Храм на болоті”, “Мій третій і останній шлюб”, “Янгол з України”, “Цінь Хуань Гонь”, “Ковчег для метеликів”, публіцистичних — “Трепанація” тощо, з першими виданнями яких можна ознайомитися на виставці.

Також на виставці подані публікації творів письменниці в українських часописах “Березіль”, “Вітчизна”, “Дзвін”, “Кур’єр Кривбасу”, “Дніпро”, “Київ”, “Буковинський журнал”, “Німчич”, австрійському “Literatura und kritik”, німецькому “Wostok”, російському “Новый мир”, білоруському “Неман”. Значний інтерес становлять курйози, анекдоти, рецепти, захоплення і навіть забобони від Г. Тарасюк, надруковані у трьох виданнях видавництва “Ярославів Вал”: “Одкровення в кафе “Пегас”, “Курйозіада” та “Посмішки чорного кота”. На виставці подана публіцистика письменниці у періодиці (журналах, газетах). Цікавим є унаочнення творчої лабораторії письменниці завдяки поданим тут комп’ютерним верстками прозових творів письменниці з її ж правками і автографи віршів.

Завдяки майстерності й унікальності творчого доробку, Г. Тарасюк стала лауреатом численних літературних премій і нагород, зокрема премій: ім. О. Гончара, ім. В. Сосюри, ім. Г. Сковороди, ім. І. Нечуя-Левицького, ім. С. Воробкевича, ім. О. Кобилянської, ім. Г. Косинки, Ліги українських меценатів ім. Д. Нитченка. Нагороджена Орденом княгині Ольги, медаллю “Незалежність України”, заслужений працівник культури України... З посвідченнями всіх цих нагород можна ознайомитися на виставці.

Окремі розділи виставки становлять переклади творів Г. Тарасюк білоруською, російською, німецькою, італійською, угорською, румунською мовами та літературознавчі й критичні огляди про письменницю А. Галича, Л. Пастушенка, В. Китайгородської, Л. Герасимчука, В. Дячкова, Д. Чистяка, П. Нечаєвої, монографія доцента Дніпропетровського університету Л. Мірошниченко тощо.

Публіцистика письменниці, інтерв’ю з нею та літературознавчі статті про неї представлені у виданні “Трепанація”, газетах “Літературна Україна”, “Слово Просвіти”, “Українська літературна газета”, “День”, “Буковинське віче” та ін.

Можна виокремити на виставці також розділ: “Г. Тарасюк у колі родини, друзів та колег”, який завдяки оригінальним фотографіям з архіву письменниці репрезентує її витоки, активну життєву й громадську позицію.

В чудовому інтер’єрі бібліотеки Галагана, де експонувалася виставка, письменниця зустрічалася зі своїми читачами, з молоддю, зокрема цікавою і довірливою була розмова Галини Тарасюк зі студентами-філологами Педагогічного університету ім. М. Драгоманова та вихованцями творчого відділення Інституту літератури КНУ ім. Т. Шевченка.

Також літературні заходи з нагоди ювілею Г. Тарасюк відбулися у рідних і знакових для творчості письменниці місцях. Так, в отчому селі Орлівка, що в Теплицькому районі на Вінниччині, відкрилася виставка її творів. У приміщенні Інтернет-центру ЦРБ м. Заставна Чернівецької області, де Галина Тарасюк працювала в районній газеті, шанувальники її творчості взяли участь у віртуальній літературній подорожі “Королева української прози”, в якій дізналися про життєвий і творчий шлях Галини Тарасюк. Бібліотекар юнацької кафедри Наталія Ватаманчук представила огляд книжок письменниці, експонованих на виставці “Їх імена — окраса краю”.

У районній бібліотеці легендарного міста Вижниця, про митців і трудівників якого не раз писала Галина Тарасюк, працюючи в буковинській пресі, ювілей шанованої тут письменниці відзначили літературними читанням під девізом “Керована мрією”.

— Мабуть, немає у літературному середовищі людини, яка б не чула про Галину Тарасюк — поетесу, прозаїка, критика, перекладача, публіциста, автора найкращих творів у сучасній українській літературі, — говорить директор Броварської ЦБС, заслужений працівник культури України Людмила Кошелєва. — Автограф-сесія Г. Тарасюк, яка діє в Броварській центральній районній бібліотеці, викликала справжній фурор серед користувачів книгозбірні. На виставці представлені біографічні дані письменниці та книги, які вийшли з-під її пера. У наш час небагато людей захоплюється поезією, але поетичні збірки Г. Тарасюк “Свет родника”, “Жайворове поле” та вибране “Любов і гріх Марії Магдалини” завжди користуються підвищеним читацьким попитом, бо в них бринять струни душі поетеси: вічно молодої, незламної, з драматизмом почуттів.

Літературні вечори відбулися і в інших культурних закладах Вінниччини, де письменниця народилася, Буковини, де вона прожила півжиття, а також — на Київщині, де нині мешкає, та інших містах.

У дні свого ювілею письменниця нагадала читачам про багатогранність свого таланту, надрукувавши у газеті “Літературна Україна” ліричну добірку віршів “За що не совісно душі”, у газеті “Буковина” — гумористичну новелу “Козацька корчма”, а на сайті НСПУ, в журналі “Березіль”, газеті “Буковинське віче” та “Українській літературній газеті” — гострі публіцистичні інтерв’ю на злободенні теми, зокрема, і про роль літератури в сучасному інформаційному та духовному просторі.

В одному з цих інтерв’ю Галина Тимофіївна зізналася, що до ювілею зробила собі два гарних подарунки: упорядкувала дві антології — сучасної жіночої прози “Острів зимового мовчання” та сучасної жіночої поезії “Сама”, які от-от вийдуть у “Пресі України”:

— Це моя десятина на храм літератури. Адже якщо Бог дав тобі талант, то мусиш бути щедрим і думати не лиш про себе. Тим більше, коли впевнений, що бути великим можна тільки у великій літературі. От я й вирішила на своє 65-річчя зробити подарунок 65-ти київським авторкам, прозаїкам і поеткам, половини з яких навіть не знаю особисто, але знаю по їхніх творах, що вони талановиті і яскраві письменниці.

Раджу всім колегам по перу брати приклад — дуже гарно стає на душі, коли щось приємне робиш ближньому, особливо по творчості. Просто так, з доброго дива...

Не відрікатися!

Вечір української мови з нагоди Дня української писемності та мови за участю товариства “Просвіта” влаштували студенти і викладачі Полтавського національного педагогічного університету (ПНПУ). Відомий мовознавець, професор, лауреат премії ім. Б. Грінченка, ректор університету Микола Степаненко, відкриваючи урочистості, наголосив на потребі “ніколи, за жодних обставин не відрікатися від однієї з найрозвиненіших і наймилозвучніших мов світу — української”.

“Найбільше пекло для людини, коли вона зраджує саму себе, відрікаючись від своєї української сутності, від своєї ідентичності”, — сказав у привітальному слові до майбутніх педагогів депутат ВР попередніх скликань, голова Полтавської крайової “Просвіти” ім. Тараса Шевченка Микола Кульчинський. Він закликав студентський загал переборювати наслідки російської колоніальної спадщини. “Це потреба дня, і тільки в переборенні цієї, на жаль, об’єктивної реальності, народжується і справжня особистість, і вся нація”, — переконаний він.

Промовляли на вечорі й студенти ПНПУ, які є громадянами інших країн. Зокрема етнічні українці, юні громадяни Аргентини, Казахстану, Польщі вишуканою українською розповіли про те, як плекають і оберігають рідну мову в діаспорі. Студентські виступи перемежовувалися відеогаслом “Говори українською!” та відеокадрами з висловами відомих інтелектуалів про значення рідної мови.

В урочистостях узяла участь гість зі столиці — заслужена артистка України, міністр культури в 90-х рр. Лариса Хоролець, яка прочитала вірш Володимира Сосюри “Любіть Україну!”. А ще під час вечора мистецькі колективи ПНПУ демонстрували свої нові творчі здобутки.

Прес-центр Полтавського обласного об’єднання “Просвіти”

Галина Тарасюк і професор КНУ ім. Т. Шевченка Олександр Астаф’єв із майбутніми письменницями

“Треба пишатися, що ми українці і наша мова світова”.

Житомир стартує

У місті відкрився XIV Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика

До Дня української писемності та мови черговий XIV Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика відкрився у Житомирі, прийнявши естафету від Рівного. Міжнародний конкурс традиційно стартує в різних обласних центрах України, але обов’язково завершується у столиці, де в урочистій атмосфері на сцені Театру імені Івана Франка нагороджують найкращих учителів та учнів. Це свято не лише української мови, а й учителів і дітей, які її люблять і вивчають.

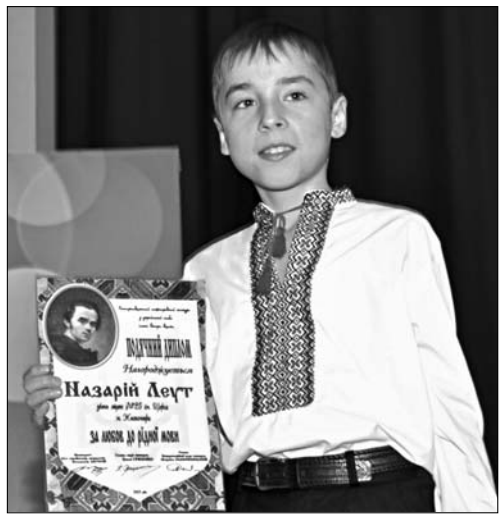

Нині сцена головної зали обласної Держтелерадіокомпанії, де відбувається подія, крім емблеми конкурсу, традиційно прикрашена портретом його засновника — мецената Петра Яцика. Як відомо, після його смерті Ліга українських меценатів ухвалила рішення присвоїти його ім’я конкурсу.

На правах господаря конкурс у Житомирі відкрив начальник управління освіти та науки Житомирської обласної державної адміністрації Олександр Постовенський. “Для мене конкурс Яцика — корабель, що твердо тримає свій курс на бурхливих хвилях”, — сказав він, відзначивши велику зацікавленість дітей краю участю в цьому заході.

До Житомира надійшло вітання і з Верховної Ради України. “Конкурс імені Петра Яцика вже давно став видатною культурно-освітньою подією не лише в Україні, а й в усіх державах світу, де живуть українці, які плекають рідне слово, дбають про нашу духовність і культуру. Великої поваги заслуговують його засновники й організатори, зокрема, українські меценати, вчені, письменники, діячі культури”, — зауважила у вітальній адресі голова парламентського комітету з питань науки й освіти Лілія Гриневич.

Невтомний натхненник конкурсу, виконавчий директор Ліги українських меценатів, голова Координаційної ради конкурсу, письменник Михайло Слабошпицький висловив занепокоєння сьогоднішнім станом української мови. “На жаль, мова ще потоптана, а наша держава не обороняє її належним чином”, — зазначив він. “Уявіть собі, що, скажімо, до Житомира приїхали українські діти з усього світу (а наша світова діаспора величезна!). Якою мовою вони порозуміються? Дехто каже: англійською. А якщо не всі знають англійську? Дехто каже: російською. А якщо її також не всі знають? Тому лише українська мова може об’єднати українців з усього світу. Вона звучить на всіх паралелях і меридіанах, де живуть наші брати й сестри. Це теж світова мова. Тому треба пишатися, що ми українці і наша мова світова”, — впевнений Михайло Слабошпицький. За його словами: “Настане час, коли наша мова лунатиме в українській державі вільно й органічно, як дихання дитини. Для цього і робиться цей конкурс. Це прекрасна і патріотична інвестиція у майбутнє”.

Цього разу найкращих учителів і викладачів краю не лише вітали, а й нагороджували грамотами та подарунками. Серед тих, кому випала нагода вручити відзнаки вчителям, був заступник голови наглядової ради Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика письменник Сергій Грабар. “Житомирщина дала надзвичайно багато талановитих людей. Дивлюсь на обличчя дітей і переконуюся: у нас є покоління, яке тримає, славить і дає майбутнє Україні”, — сповнений оптимізму Грабар.

Голова обласного об’єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка Святослав Васильчук зізнався: “Мені приємно, що цей конкурс відкривається на Житомирщині. На землі таких титанів українського слова, як Леся Українка, митрополит Іларіон (Іван Огієнко), Максим Рильський, Олег Ольжич, Борис Тен — усі ті, хто стояв в обороні українства та нашої державності. Саме конкурс імені Петра Яцика доходить до дітей, юнацтва, спонукає бути українцями. І не лише за походженням, а й за переконанням. А це для кожного з нас означає щоденно та всюди спілкуватися українською”.

Учасників привітали член Ліги українських меценатів, генеральний директор ПрАТ “Ексімед” Олександр Огороднійчук і голова Житомирської обласної організації Національної спілки письменників Михайло Пасічник.

Цінним мистецьким подарунком для всіх присутніх став виступ житомирського хореографічного ансамблю “Сонечко”.

Важливо, що Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика давно став своєрідним лакмусовим папірцем для українських політиків, який демонструє рівень їхнього патріотизму — ті, хто реально бореться за утвердження української мови, встановлюють персональні премії найкращим учителям і дітям. Отож конкурс Петра Яцика — це змагання і між політиками за право називатися патріотами і державниками.

Закриття конкурсу відбудеться 2014 року, коли виповниться 200 років із дня народження Тараса Шевченка. Тому, як зауважують організатори конкурсу, цьогорічні змагання будуть особливо відповідальними.

Сергій ТАРАСЕНКО,
Київ—Житомир

СЛОВО Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА — 2014

Вартість передплати (з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617, сторінка 71 в “Каталозі”

на 1 місяць 10 грн на півроку 57 грн 15 коп.

на 3 місяці 29 грн 40 коп. на рік 113 грн 10 коп.

Ви — зі “Словом Просвіти”, бо це — Ваша газета!

Засновник: Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор **Павло МОВЧАН**

Головний редактор **Любов ГОЛОТА**

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова), Ярема ГОЯН, Павло МОВЧАН, Олександр ПОНОМАРІВ, Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора **Євген БУКЕТ** 279-39-55

Заступник головного редактора з виробничих питань **Наталія СКРИННИК** 278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар **Ірина ШЕВЧУК**

Відділ соціальної тематики **Петро АНТОНЕНКО** 279-49-47

Відділ просвітянської роботи **Надія КИР’ЯН** 270-55-57

Відділ культури **Микола ЦИМБАЛЮК** 279-49-47

Відділ коректури **Тетяна ЩЕРБАК, Ірина СТЕЛЬМАХ** 278-63-69

Комп’ютерна верстка **Ірина ШЕВЧУК, Володимир ЖИГУН** 278-63-69

Інтернет-редактор **Олександр ЛИТВИНЕНКО** 279-39-55

Черговий редактор **Надія КИР’ЯН**

Бухгалтерія 279-41-46

Адреса редакції: **вул. Хрещатик, 10-Б, м. Київ, 01001**

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Видрукувано з готових фотоформ у ТОВ “Поліграфцентр” у середу.

Наклад у листопаді — 15200

Листування з читачами — тільки на сторінках газети. Відповідальність за достовірність інформації несуть автори. Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов’язкове.

Індекс газети **“Слово Просвіти” — 30617**

4 820095 780016 13045